

12 SEPTEMBER 2019 – ENDELIG RAPPORT 03
UDLÆNDINGE- OG INTEGRATIONSMINISTERIET
STYRELSEN FOR INTERNATIONAL REKRUTTERING OG INTEGRATION

EVALUERING AF HELHEDSORIENTERET INDSATS TIL UDSATTE ETNISKE MINORITETSFORÆLDRE

GENNEM AFPRØVNING AF FORÆLDREPROGRAMMET DE UTROLIGE ÅR: DUÅ FØRSKOLE
SLUTEVALUERING

12 SEPTEMBER 2019
UDLÆNDINGE- OG INTEGRATIONSMINISTERIET
STYRELSEN FOR INTERNATIONAL REKRUTTERING OG INTEGRATION

EVALUERING AF HELHEDSORIENTERET INDSATS TIL UDSATTE ETNISKE MINORITETSFORÆLDRE

GENNEM AFPRØVNING AF FORÆLDREPROGRAMMET DE UTROLIGE ÅR: DUÅ FØRSKOLE
SLUTEVALUERING

PROJEKTNR.	DOKUMENTNR.				
A091831	2 (Se også Midtvejsevaluering, 2019)				
VERSION	UDGIVELSESDATO	BESKRIVELSE	UDARBEJDET	KONTROLLERET OG INPUT	GODKENDT
Endelig rapport 02	12 september 2019	Slutevaluering	Birgit Lindsnæs (teamleder)	soju, mskg, shj, jalax	blin

INDHOLD

Resumé	i
1 Indledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Baggrund for valg af metode	2
1.3 Forældreprogrammet DUÅ	2
1.4 Formål	4
1.5 Dataindsamling	5
1.6 Metode og rapportens opbygning	6
1.7 Midtvejsevaluering	7
2 Målgruppe og kontekst	9
2.1 Målgruppe	9
2.2 Køn	11
2.3 Kultur og opdragelsesmetoder	11
3 Effekter	13
3.1 DUÅ-læring og effekt	13
3.2 Daginstitutioner og indskoling	18
3.3 Bekymringssager	21
3.4 Forældre- og kønsroller	21
3.5 Danskkundskaber	22
3.6 Det offentlige rum	22
3.7 Forældrenetværk	23
4 Gennemførelse og effektivitet	25
4.1 Opkvalificering af fagpersoner	25
4.2 Organisation	28
4.3 Forældrekurser	31

5	Barrierer for læring	35
6	Forventninger til langsigtet effekt	37
7	Konklusioner og anbefalinger	39
7.1	Overordnede resultater	39
7.2	Detaljerede konklusioner	40
7.3	Anbefalinger	43

BILAG

Bilag A	Baggrundsdata for forældre	45
Bilag B	Mini-spørgeskema forældre	49
Bilag C	Spørgeskemaundersøgelse II til daginstitutionspersonale mfl.	51
Bilag D	Opfølgning på midtvejsevaluering	55

Forkortelser

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder / på dansk: Forstyrrelser af opmærksomhed, aktivitet og impulsivitet
DUÅ	De Utrolige År
Gruppeledere	gl
SIRI	Styrelsen for International Rekruttering og Integration
UIM	Udlændinge- og Integrationsministeriet
VIA	VIA University College

Resumé

COWI har gennemført en evaluering af projektet *'Helhedsorienteret indsats for udsatte etniske minoritetsforældre – Gennem afprøvning af forældreprogrammet DUÅ Førskole'*.

Formålet med projektet var at styrke forældrekompetencer og forældreansvar blandt udsatte, etniske minoritetsforældre til børn i alderen tre til otte år med henblik på, at børnene opnåede bedre trivsel og mulighed for større fysisk og social udfoldelse i kraft af styrket forældreskab. Projektet blev gennemført af Styrelsen for International Rekruttering og Integration i samarbejde med fire kommuner.

Overordnede resultater

Indsatsen har i afprøvningsperioden haft stor effekt på målgruppen af udsatte, etniske minoritetsforældre og deres børn. Med få undtagelser har forældrenes deltagelse i DUÅ resulteret i en bedre relation mellem forældre og børn, vendt negativ forældrepraksis og problemadfærd hos børnene til positiv forældrepraksis og styrkede sociale kompetencer hos børnene samt boostet forældrenes og børnenes trivsel og selvtillid. Således indeholder indsatsen vigtige integrationsfremmende elementer.

Effekten har konkret vist sig på følgende områder:

- > Styrkede forældrekompetencer, mestringsevner og ansvar.
- > Udvikling af positive forældre-børn-relationer, konsekvens og forudsigelighed i forældreskabet.
- > En mere struktureret og mindre konfliktfyldt hverdag i relation til børnene og mellem forældrene.
- > Udvikling af børnenes trivsel, sociale kompetencer og skoleparathed.
- > Styrkelse af børnenes rettigheder i hjemmet til at lege og blive hørt.
- > En mere ligelig rollefordeling mellem forældrene i hjemmet, som har medført, at fædre nu også leger og taler mere med deres børn og sætter grænser for de yngre børn.

- > Forældreforståelse for daginstitutionernes rolle i samfundet og for, at pædagoger har en lærende rolle i forhold til børnene og i forhold til at gøre børnene skoleparate.
- > Øget forældretrivsel og selvværd samt mod til at færdes i det offentlige rum.
- > Skabelse af venskaber og netværksdannelse med andre etniske minoritetsforældre.
- > Styrket forældrenes sproglige kompetencer ved læring af DUÅ-begreber og mod til at tale dansk.

Projektet har opfyldt målsætningen om at styrke de deltagende forældres kompetencer og ansvar i kraft af styrket forældreskab, både i forhold til målgruppen af børn mellem tre og otte år, og i mange tilfælde også over for yngre og ældre børn. Børnene har fået en langt bedre trivsel gennem øget fysisk aktivitet og social udfoldelse og har desuden fået større tryghed i hverdagen pga. færre konflikter med forældrene.

De 59 forældre (85 %), der gennemførte forløbet, var alle overordentligt begejstrede for udbyttet af læringen og argumenterede for, at alle, både etniske minoritetsforældre og danske forældre, burde få et tilbud om at deltage i et DUÅ-forløb, når de får deres første barn.

Metode

Effekterne er et resultat af valg af en metode, hvor der på forhånd var evidens for virkning, høj metodefidelitet, og gruppeledernes evne til at skabe en professionel og konstruktiv relation til forældrene. Indenfor denne ramme, og i fuld overensstemmelse med DUÅ-metoden, valgte gruppelederne at tilpasse videoklip og rollespil, så de passede til denne specifikke målgruppe.

Udfordringer

Rekrutteringen til det første forløb var vanskelig og forsinkede gennemførelsen betydeligt. Nogle forældre følte sig udsatte ved at blive kontaktet af kommunen og frygtede, at deres børn ville blive tvangsfjernet. Dette blev der taget højde for i andet forløb, blandt andet ved at gruppeledere og daginstitutioner holdt fællesmøder med mulige forældredeltagere, hvor forældre fra det første forløb deltog som ambassadører. Det medførte, at det blev lettere at rekruttere etniske minoritetsforældre.

Knap to tredjedele af deltagerne var mødre, og ét hold bestod udelukkende af mødre. Det peger på, at der skal en særlig indsats til for at rekruttere mænd blandt etniske minoritetsforældre. Flere deltagende kvinder løste denne udfordring ved at videreformidle læringen til deres mænd, der, som de sagde, til fulde støttede dem. For andre familiers vedkommende førte mændenes manglende deltagelse formentlig til en lavere metodefidelitet og muligvis mindre effekt.

Valg af organisationsform ser ud til at have haft indflydelse på samarbejdet mellem gruppeledere og daginstitutionspersonale. Her var der størst tilfredshed med samarbejdet i en daginstitution, hvor det første forældreforløb blev afholdt, idet det muliggjorde løbende dialog mellem gruppeledere og daginstitutionspersonale om læringen i praksis. Daginstitutionspersonale med ansvar for DUÅ-børn følte i

flere andre institutioner, at de ikke blev tilstrækkeligt inddraget i samarbejdet om at støtte forældrene i læringen.

Tids-, sprog- og uddannelsesfaktorer

Gennemførelse af forløb med tolk(e) tager længere tid, end det tager at gennemføre hold, hvor der udelukkende tales ét sprog (dansk). Da håndbøger og vignetter ikke foreligger på deltagernes modersmål, og flere havde et lavt uddannelsesniveau, kunne de fleste deltagere ikke forberede sig ved at gennemlæse materialet.

Se kapitel 7 "Konklusioner og Anbefalinger" for en uddybning.

1 Indledning

1.1 Introduktion

Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI) har gennemført et udviklings- og afprøvningsprojekt *Helhedsorienteret indsats for udsatte etniske minoritetsforældre - Gennem afprøvning af forældreprogrammet DUÅ Førskole*.

Formålet med projektet var at styrke denne målgruppes forældrekompetencer og forældreansvar. *DUÅ Førskole fokuserer på forældre til børn på tre til seks år*, men tilbydes også i nogle kommuner til forældre med børn i alderen op til otte år.

SIRI udvalgte DUÅ til afprøvning og implementering i fire kommuner, rettet mod målgruppen af udsatte, etniske minoritetsforældre.

DUÅ tilbydes i ca. halvdelen af landets kommuner, ligesom de fire kommuner, som blev udvalgt til at afprøve DUÅ, allerede havde stor erfaring med at gennemføre DUÅ-forløb med dansktalende forældre. Der var således god erfaring med brug af programmet, og på den baggrund ønskede styrelsen at afprøve det på en, i dansk sammenhæng, ny målgruppe.

VIA University College, i samarbejde med Center for ADHD, har stået for undervisning af fagprofessionelle og implementeringsstøtte til projektet.¹

Efter miniudbud under Delaftale 2, tildelte SIRI opgaven med *Evaluering af Helhedsorienteret indsats for udsatte etniske minoritetsforældre* til COWI. Evalueringen blev igangsat i december 2016 og afsluttet i maj 2019.

¹ Tilbud på efteruddannelse og opkvalificering af DUÅ-gruppeledere, daginstitutionspersonale (samt evt. andet relevant fagpersonale) samt tolke som led i projektet Helhedsorienteret indsats vedr. udsatte etniske minoritetsforældre, VIA University College, 2016

1.2 Baggrund for valg af metode

Metoden i DUÅ-forældreprogrammer er underbygget af studier, som generelt viser en høj grad af evidens for effekt. Den følgende opsummering er baseret på 90 studier, heraf 56 studier på evidensniveau A på Socialstyrelsens evidensskala (2013). Studierne er gennemført af programudviklere og forskere i mindst tolv lande.²

Overordnet set viser studierne, at DUÅ-forældreprogrammer opnår positive effekter på følgende områder: Reducerer problemadfærd hos børn og negativ forældrepraksis og depressionsniveau hos forældre, øger mødres selvrapporterede trivsel og fører til færre symptomer på ADHD hos børn.

Et af studierne viser desuden overførbare på tværs af lande med forskellige kulturer og økonomisk formåen.³ Det bekræftes af erfaringsopsamlinger fra gennemførelse af DUÅ-forløb for etniske minoritetsforældre og flygtninge i henholdsvis Norge og Syddjurs Kommune.⁴

Desuden peger flere studier på, at DUÅ-programmer er omkostningseffektive.

Flere studier kommer dog også frem til, at effekterne er mindre holdbare over tid.⁵

Socialstyrelsen har desuden tidligere fået udarbejdet en evaluering af implementeringen af DUÅ Førskole i danske kommuner. Den tog udgangspunkt i ECBI-skalaen, hvor målgruppen delvist var ressourcestærke forældre til børn med uadægerende adfærd. Rapporten viste en positiv udvikling hos børnene, som gik fra at være behandlingskrævende til ikke at være det. Studiet fandt ikke en betydelig forbedring hos forældrene, hvoraf flere i forvejen var ressourcestærke.⁶

1.3 Forældreprogrammet DUÅ

Det primære formål med indsatsen er, at *"udsatte børn med etnisk minoritetsbaggrund opnår bedre trivsel og mulighed for større fysisk og social udfoldelse i kraft af et styrket forældreskab"* og at *"udsatte etniske minoritetsforældre få tilstrækkelig viden og færdigheder til at kunne påtage sig deres forældreansvar"*

² <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/systematisk-review-af-effektviden-om-dua>. Systematisk review af effektviden om "De Utrolige År" (DUÅ), KORA, 2015. Evidens er bl.a. understøttet af RCT-forsøg, før- og eftermålinger, randomiserede forsøg med kontrolgrupper og komparative metoder.

³ Ibid. Studie A6 (UK)

⁴ Mail vedr. erfaringer med DUÅ i Norge, 19.6.2014; Erfaringsopsamling for DUÅ, Basic for flygtninge, 2017/2018.

⁵ Ibid. Studie A8 (Norge; RCT anvendt); A16 (Peer review på fire sprog)

⁶ <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/evaluering-af-de-utrolige-ar-delrapport-2>, Socialstyrelsen, 2010

og udøve forældreskab på en måde, der understøtter familien og deres børns trivsel, udvikling og positive tilknytning til samfundet.⁷

Den primære målgruppe for projektet var udsatte eller marginaliserede etniske minoritetsforældre til børn i alderen tre til otte år, hvor forældrene havde sproglige, kulturelle, sociale eller sundhedsmæssige udfordringer eller begrænset kendskab til de pligter, rettigheder og muligheder, det danske samfund rummer, særligt i forhold til dagtilbud, indskoling og fritid.⁸

Projektets sekundære målgruppe var daginstitutionspersonale, førskolelærere og integrationsmedarbejdere i fire deltagerkommuner: Holstebro, Høje-Taastrup, Ishøj og Mariagerfjord.

Projektet havde ud over selve indsatsen fokus på opkvalificering og implementering i deltagerkommunerne og indeholdt følgende elementer:

- > Udvikling og gennemførelse af efteruddannelsesforløb for 14 allerede uddannede DUÅ-gruppeledere med henblik på at gennemføre DUÅ-forløb og coaching af etniske minoritetsfamilier. Det bestod af workshops, vejledning og implementeringsstøtte.
- > Opkvalificeringsforløb til daginstitutionspersonale, lærere og integrationsmedarbejdere med fokus på:
 - > Målgruppen af minoritetsforældre og deres særlige udfordringer.
 - > Introduktion til DUÅ Småbørn⁹ og DUÅ Førskole.
 - > Vejledning i, hvordan daginstitutioner og indskolingsforløb kan understøtte forældrenes deltagelse i DUÅ-forældregrupper, gennem afholdelse af fyraftensmøde og temadag samt konsultativ bistand.
 - > Afholdelse af to eller tre opkvalificeringsforløb pr. kommune, i praksis for to daginstitutioner pr. kommune eller en daginstitution og et indskolingsforløb.
- > Indføring af 14 tolke i DUÅ.

⁷ Mini-udbud *Evaluering af Helhedsorienteret indsats for udsatte etniske minoritetsforældre*, SIRI, november 2016

⁸ Børnekonventionen FN's artikel 27 omhandler barnets ret til at leve under omstændigheder, der er tilstrækkelige for barnets fulde sociale udvikling. Ifølge Børnesagens Fællesråd betyder dette mulighed for at udvikle gode og sunde relationer til familie, venner og jævnaldrende samt at deltage i alderssvarende sociale aktiviteter som leg. Børnekonventionen FN's artikel 28 og artikel 31 anerkender henholdsvis barnets ret til uddannelse og retten til hvile og fritid, til at lege og dyrke fritidsinteresser.

⁹ Leverandøren, VIA University College, underviste både i DUÅ Småbørn og DUÅ Førskole/Basic. I praksis endte deltagekommunerne alle med at gennemføre forældreprogrammet for børn i aldersgruppen tre til otte år og anvendte derfor alle DUÅ Førskole/Basic.

- > Opkvalificering af mentorer og peercoaches i DUÅ målrettet etniske minoritetsfamilier. Her deltog to mentorer og fire peercoaches.
- > Gennemførelse af to forældreforløb pr. deltagerkommune, som i første runde løb over seks til otte måneder og i anden runde seks til ni måneder samt to til tre opfølgingsmøder. Der deltog i alt 34 forældre i første forløb og 25 forældre i andet forløb. Ved evalueringens afslutning manglede nogle af opfølgingsmøderne for de sidste fire forløb at blive gennemført.
- > Hvert forældreforløb blev gennemført af to gruppeledere. Der blev gjort brug af en til to tolke, afhængigt af om der deltog flere sproggrupper i forløbet. For hver deltagende forælder/forældrepar blev der udpeget et såkaldt fokusbarn med henblik på at følge udviklingen i relationen mellem barn og forældre under forløbet.
- > Implementeringsstøtte til de fire kommuner, hvor kommunerne via en klippekortsordning kunne konsultere VIA.
- > Der var, via puljemidler, afsat 7,5 millioner kr. til de fire kommuner til gennemførelse over 2,5 år.¹⁰ Perioden blev, som følge af forsinkelser i projektet, forlænget med et halvt år.

1.4 Formål

Formålet med evalueringen er at undersøge, om forældreprogrammet DUÅ Førskole bidrager til at:

- > Udsatte børn med etnisk minoritetsbaggrund på sigt opnår bedre trivsel og mulighed for større fysisk og social udfoldelse i kraft af et styrket forældreskab.
- > Udsatte etniske minoritetsforældre får styrket deres mestringsevne, forælderrolle og forældreansvar i forhold til deres fokusbarn/børn¹¹.
- > Fagprofessionelle (gruppeledere, daginstitutions-, integrations- og indskolingslærere samt tolke) har øget deres viden om udsatte etniske minoritetsforældre og deres særlige udfordringer og/eller om DUÅ og dermed fået et bedre grundlag for at gå i dialog med og bidrage til at styrke forældrenes indsigt, læring og brug af DUÅ-redskaber.

Evalueringen fokuserer på implementeringen af indsatsen, herunder rekruttering af forældre, samarbejdet mellem de forskellige faggrupper, metodeloyalitet,

¹⁰ <http://uim.dk/puljer/fordelte-puljer/helhedsorienteret-indsats-til-udsatte-etniske-minoritetsforældre>

¹¹ I DUÅ bliver forældre bedt om at udpege et fokusbarn, hvis udvikling bliver fulgt i forløbet. Nogle forældre har udpeget to fokusbørn, f.eks. hvis de har tvillinger eller to små børn i daginstitution eller indskoling. I praksis anvendte de fleste forældre dog DUÅ i forhold til flere af deres børn.

transfer af viden, og om der er data, der peger på, at DUÅ-forløb og coaching har givet anledning til, at forældrene har fået øgede forældrekompetencer, og om dette har givet anledning til adfærdssændringer hos forældre og fokus-barn/børn i gennemførelsesperioden.

Evalueringen indeholder desuden anbefalinger til SIRI, kommuner og daginstitutioner, der i fremtiden ønsker at anvende DUÅ i forhold til målgruppen af udsatte etniske minoritetsforældre.

1.5 Dataindsamling

Der er tale om en følgeevaluering, hvor COWI har monitoreret gennemførelsen fra projektstart til afslutningen af de otte forældreforløb. Derudover har COWI deltaget i møder med projektledere og projektejere samt løbende kommunikeret med SIRI, VIA University College og Center for ADHD.

Dataindsamlingen indeholder, ud over projektdokumentation, forskningsartikler og analyser og DUÅ-publikationer, følgende:

Tabel 1 Oversigt over interviews, spørgeskema og baggrundsinformation fordelt efter kommuner og respondenttyper

Respondenter, midtvejs- og slutevaluering	Holstebro	Høje-Taastrup	Ishøj	Mariager-fjord	I alt
Spørgeskema I besvaret af daginstitutionspersonale mfl. (midtvejsevaluering)	8	12	8	6	34
Spørgeskema II besvaret af daginstitutionspersonale mfl. (slutevaluering)	3	3	2	3	11
Spørgeskema, tolke	3	3	1	3	10
Baggrundsdata, forældre	20	13	19	18	70
Mini-spørgeskema, forældre	14	10	9	16	49
<i>Interviews, herunder</i>					
Fagpersoner	4	3	4	10	21
Gruppeledere	2	3	2	2	9
Forældre	14	10	9	16	49
Tolke	1	3	1	1	6

Som det fremgår af Tabel 1, har vi udsendt to spørgeskemaundersøgelser til daginstitutionspersonale, integrationsmedarbejde og ledere. Den første spørgeskemaundersøgelse blev udsendt til 63 fagpersoner i forbindelse med midtvejsevalueringen og blev besvaret af 34. Opfølgende spørgeskemaundersøgelse II

blev udsendt til 58 fagpersoner og blev besvaret af 11. Ydermere udsendte vi en spørgeskemaundersøgelse blandt 14 tolke, som deltog i DUÅ-opkvalificeringsforløb. Denne blev besvaret af 10.

Dertil kommer, at vi har indsamlet baggrundsdata for 70 forældre og modtaget 49 forældrebesvarelser på spørgeskemaet, som blev udsendt efter endt mødegang i kommunerne.

Endelig har vi gennemført interviews med 21 fagpersoner, ni gruppeledere, 49 forældre og seks tolke i løbet af evalueringsprocessen.

De ti deltagende daginstitutioner var fordelt på fire fra Høje-Taastrup, tre fra Mariagerfjord, en fra Holstebro og to fra Ishøj. Derudover deltog en skole fra Ishøj i det første forløb.

Dataindsamlingen fordelte sig på otte forældreforløb. De første fire blev afholdt i perioden september 2017–juli 2018; og de næste fire blev afholdt i perioden september 2018 – december 2019, inklusive opfølgningsmøder for to forløb, der blive afholdt i 2017-2018. De sidste opfølgningsmøder i to kommuner planlægges afholdt efter afslutningen af dataindsamlingen.

Vedlagt er Baggrundsdata for forældre (Bilag A), Mini-spørgeskema besvaret af de deltagende forældre (Bilag B), besvarelser på Spørgeskema II fra daginstitutionspersonale m.fl. (Bilag C) og oversigt over opfølgning på Midtvejsevalueringen (Bilag D).

Dataindsamlingen følger databeskyttelseslovgivningen. Forældre, der har deltaget i undersøgelsen, er anonyme. COWI kender ikke deres navn, adresse, telefon eller ID-nummer.

1.6 Metode og rapportens opbygning

Rapporten er bygget op omkring OECD/DAC-evalueringskriterierne¹², der som udgangspunkt analyserer relevans (målgruppe og kontekst), effekt (resultater på kort sigt, sideeffekter, udfordringer og eventuel negativ effekt), effektivitet (kompetenceopbygning, organisation og forældrekurser) og forventet langsigtet effekt (her ved inddragelse af studier og DUÅ-forskning).

Rapporten er inddelt i temaer, som i høj grad følger den anvendte metode i gennemførelsen af DUÅ.

Vi har, som i antropologisk metode, gjort brug af anonymiserede citater fra interviews, der skal tjene til at illustrere pointer i rapporten. Vi har, hvor de ikke er genkendelige, angivet, hvilken kommune citaterne er hentet fra. Som ud-

12

<https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>

gangspunkt er citaterne ordrette og angivet i kursiv. Nogle af citaterne er dog redigerede for at undgå grammatiske fejl, udeladelser eller udtaleproblemer.

Foruden *Indledningen*, indeholder rapporten følgende kapitler:

Kapitel 2, *Målgruppe og kontekst*, beskriver målgruppen af udsatte, etniske minoritetsforældre med vægt på fælles karakteristika, forskelle, køn og udfordringer, som har haft betydning for forældrenes deltagelse og de opnåede resultater.

Kapitel 3, *Effekter*, gennemgår resultaterne af DUÅ-læringen og effekterne for forældre-børn-relationerne og de afledte effekter for forældre og børn, herunder om forældrenes relation til og forståelse for daginstitutionernes rolle i læring og skoleforberedelse, aflysning af bekymringssager, forældre- og kønsroller, dansk-kundskaber, færden i det offentlige rum og skabelse af forældre-netværk.

Kapitel 4, *Gennemførelse og effektivitet*, ser på opkvalificeringen af fagpersoner, herunder gruppeledere, tolke og daginstitutionspersonale, belyser indsatsens organisation og udfordringer, herunder ved rekruttering af forældre og samarbejdet mellem faggrupper, organiseringen af forældreforløb og gruppeledernes og tolkenes rolle, og ser på den rolle socialt samvær spiller i DUÅ.

Kapitel 5, *Barrierer for læring*, ser på, hvilke barrierer der har vist sig for læring, herunder lavt uddannelsesniveau, mangelfuldt kendskab til dansk og særlige udfordringer i familierne.

Kapitel 6, *Forventninger til langsigtet effekt*, ser på, om der kan forventes en langsigtet effekt af indsatsen for udsatte etniske minoritetsforældre.

Kapitel 7, *Konklusioner og anbefalinger*, præsenterer en samlet analyse af relevans og målgruppe, resultater, effektivitet, omkostningseffektivitet samt en række anbefalinger til SIRI og kommuner, som ønsker at gennemføre DUÅ for udsatte, etniske minoritetsforældre.

1.7 Midtvejsevaluering

COWI gennemførte en midtvejsevaluering i efteråret 2018,¹³ som kan downloades fra SIRIs hjemmeside.¹⁴ Midtvejsevalueringen indeholder en række anbefalinger, hvor kommunerne har fulgt op på nogle af de anbefalinger, de var enige i, og de anbefalinger de umiddelbart havde ressourcer til at følge op på.

¹³ *Midtvejsevaluering af Helhedsorienteret indsats til udsatte etniske minoritetsforældre*. Gennem afprøvning af metoden DUÅ Småbørn og Førskoleprogrammet. For Styrelsen for International Rekruttering og Integration. COWI, 6. september 2018.

¹⁴ <http://uim.dk/nyheder/undervisningsforlob-styrker-foraeldrekompetencer-hos-udsatte-foraeldre-med-minoritetsbaggrund>

Der var én anbefaling, som kommunerne ikke var enige i. Den handlede om at tilpasse og dele forløbene op, så de var målrettet henholdsvis forældre med eller ingen skolegang og uddannede forældre. Her fremhævede gruppelederne, at det er en del af DUÅ-metoden, at forældrene har forskellige baggrunde og uddannelsesniveauer, og at forskellighederne styrker læringen.

Desuden indeholder midtvejsevalueringen en række anbefalinger, som kan anvendes, hvis og når kommunerne igangsætter nye DUÅ-forløb til målgruppen. De mest relevante af disse anbefalinger er gentaget i nærværende rapport.

Se Bilag D for en oversigt over anbefalinger og opfølgning fra midtvejsevalueringen.

NB: De fleste af resultaterne i slutevalueringen er identiske med resultaterne i midtvejsevalueringen. Derfor vil der være overlap mellem pointer og kapitler i Midtvejsevalueringen og i Slutevalueringen.

2 Målgruppe og kontekst

Målgruppen i projektet er defineret som '*udsatte etniske minoritetsforældre*'.¹⁵ I det følgende beskrives de fælles karakteristika, forskelle, køn og udfordringer, som har haft betydning for forældrenes deltagelse og de opnåede resultater.

2.1 Målgruppe

Deltagerne på holdet kan overordnet set karakteriseres, som SIRI har formuleret dem i udbuddet: *udsatte etniske minoritetsforældre*. Herunder deltog der både flygtninge og indvandrere med forskellige nationalitets-, uddannelses- og beskæftigelsesbaggrunde.

Fælles for forældrene var, at de oplevede udfordringer med deres børn, som de havde vanskeligheder med at tackle. I interviews med forældre, pædagoger, integrationsmedarbejdere mfl. blev nogle af børnene karakteriseret som aggressive, andre som passive eller introverte. Interviewede pædagoger og gruppeledere skildrede nogle af forældre som værende meget restriktive i deres opdragelse, mens flere forældre beskrev sig selv som aggressive over for deres børn i vanskelige situationer. Andre, at de (ofte fædre) forkælede deres mindre børn i overdreven grad og ikke satte grænser.

Desuden hørte vi i flere tilfælde om eksempler på bekymringssager for børn til forældre, der deltog i DUÅ. Da dette ikke blev registreret i baggrundsdata, kan vi dog ikke sige, hvor mange sager, der har været tale om. I spørgeskemaundersøgelse II er der henvist til tre sager.¹⁶

Fordelt på nationaliteter deltog der følgende etniske minoritetsforældre i de otte forløb, der blev gennemført i projektperioden:

- Fire hold, hvor forældrene primært var flygtninge fra Syrien (to hold fra Holstebro og to hold fra Mariagerfjord).

¹⁵ *Evaluering af Helhedsorienteret indsats vedr. udsatte etniske minoritetsforældre*, Styrelsen for International rekruttering og integration (SIRI), Bilag 4.b, Opgavebeskrivelse. 1.1 Målgruppe. November 2016.

¹⁶ Ifølge Spørgeskemaundersøgelse II til daginstitutionspersonale, Bilag C.

- > Tre hold, hvor forældrene var indvandrere fra Tyrkiet og Pakistan (Ishøj og Høje-Taastrup).
- > Et hold, hvor forældrene var indvandrere fra Kina (Høje-Taastrup).
- > Blandt forældrene fra Syrien og Tyrkiet var der deltagere, som identificerede sig selv som kurdere. Desuden deltog der en forælder, der var født i Liberia, og en forælder med kurdisk baggrund, der var opvokset i et andet europæisk land.

Desuden kan forældregrupperne karakteriseres på følgende måde:

- > Der indgik en del familiesammenførte ægtefæller, mest kvinder, i forløbene.
- > For alle grupperne gjaldt det, at der var en del forældre, der ikke var tosprogede¹⁷ eller kun talte simpelt dansk. Det gjaldt både deltagere, der havde været i Danmark i en del år, herunder mødre, der havde gået hjemme og passet børn, fædre og mødre, der gik på VUC eller var i arbejde (både ufaglærte og uddannede), forældre, der for relativt nylig var kommet til Danmark som flygtninge og forældre, der var traumatiserede eller led af PTSD.
- > De fleste af forældrene var bosat i de samme boligsociale områder.
- > De deltagende forældre havde i gennemsnit tre børn. Den største familie bestod af seks børn, mens den mindste bestod af et barn.
- > Ca. halvdelen af forældrene havde folkeskolen, som den højst gennemførte uddannelse (45 %), eller havde ikke gået i skole (4 %). 6 % havde gennemført gymnasium eller lignende, 35 % havde gennemført en erhvervsuddannelse, en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse eller en master. 9 % havde gennemført 9. klasse, social- og sundhedshjælperuddannelse, VUC eller lignende i Danmark eller havde arbejdet som håndværker i deres hjemland.¹⁸
- > Samtlige deltagere med kinesisk baggrund var i arbejde, hvoraf flere var selvstændige.

Data peger på, at der ikke var nævneværdig forskel på flygtninge og indvandre-re, når det gjaldt læring fra DUÅ-forløbene og udfordringer i relation til kultur-forskelle.

Derimod havde uddannelse og indgående kendskab til eget modersmål og be-greber samt kendskab til det danske sprog betydning for hastigheden og dybden af læringen af nye begreber og redskaber.

¹⁷ Det er derfor, at vi ikke anvender begrebet 'tosprogede' i rapporten.

¹⁸ Baseret på baggrundsdata for 70 registrerede forældre, hvoraf 59 gennemførte hele forløbet. Det har ikke været muligt at trække data ud fra de 11 forældre, som faldt fra.

Det fremgår af interviews med gruppeledere, at der er forskel på indlæringshastigheden mellem DUÅ-hold bestående af etnisk danske forældre og hold bestående af etniske minoritetsforældre. Det skyldes blandt andet, at der på hold bestående af etniske minoritetsforældre skal indregnes forholdsvis meget tid til tolkning, og at etnisk danske forældre har adgang til dansksproget materiale som DUÅ-lærebøger og YouTube, hvor de kan afspille sekvenser fra DUÅ-forløb. Det betyder, at etnisk danske forældre har lettere adgang til at forberede sig fra gang til gang på deres modersmål.¹⁹

Samtidigt er det en styrke ved DUÅ, at alle deltagende forældre, uanset uddannelsesniveau, var i stand til at tilegne sig ny viden om DUÅ i noget eller større omfang.

2.2 Køn

Ifølge baggrundsdata (Bilag A) deltog der i alt 45 mødre og 25 fædre (heraf en stedfar) i DUÅ-forløbene, hvoraf 59 gennemførte hele forløbet.²⁰ Et hold bestod udelukkende af mødre. Af disse har evalueringsteamet mødt 37 mødre og 12 fædre (heraf en stedfar/værge), som besvarede mini-spørgeskemaet for forældre (Bilag B) i forbindelse med deltagerobservation og interviews af deltagere på de otte forældrehold. Det tyder på, at der var flere afbud til møderne fra fædre end fra mødre.

Der var flere årsager til, at der deltog langt flere kvinder i forløbene. Forældrene forklarede det med, at der i deltagernes hjemlande er tradition for, at kvinderne går hjemme, mens manden går på arbejde; at det traditionelt har været modernens opgave at passe børnene; at deltagerne var pressede med andre gøremål som uddannelse, arbejde eller at passe børn, eller at mændene ikke ønskede at deltage, fordi der ikke var andre eller kun få mænd, der deltog.

Se yderligere herom i afsnit 3.4.

2.3 Kultur og opdragelsesmetoder

Generelt bliver kulturbegrebet anvendt på to forskellige måder. "*Dels som et hverdagsbegreb, hvor kultur referer til tradition og oprindelse; dels som et analytisk begreb rettet mod at indkredse betydningsskabende processer.*"²¹ I praksis anvender de deltagende aktører begrebet midt imellem, idet de forklarer de betydningsskabende processer og udfordringer i familierne med henvisning til den opdragelsestradition, deltagerfamilierne er opvokset med. Det gælder både forældrene, men også gruppeledere og pædagoger, som ofte kommer med de

¹⁹ Der er ikke udviklet DUÅ-lærebøger på deltagernes modersmål, f.eks. arabisk, kurdiske, tyrkisk eller urdu.

²⁰ Grundet frafald var der 59 forældre, der gennemførte DUÅ-kurserne.

²¹ *Forskel og fællesskab. Minoritetsbørn i daginstitution.* Hans Reitzels forlag, Helle Bundgaard & Eva Gulløv, 2008, s. 29. Eksemplerne i forskningen tager udgangspunkt i familier og børn, som stammer fra lande i Mellemøsten.

samme eksempler som forældrene på udfordringer i deltagerfamiliernes børneopdragelse.

I interviews forklarer forældre, at de har bemærket, at danske forældre i mange tilfælde har en anden tilgang til omgang med deres børn og dermed opdragelse, og at de gerne vil lære, hvordan man opdrager i Danmark.

En af de forklaringsmodeller, gruppeledere flere gange har henvist til i interviews, er 'tragtmodellen'²². Tragtmodellen kan anvendes som et startpunkt for forståelse af det opdragelsessyn, som mange af de deltagende forældre er opdraget med.

Modellen refererer til en opdragelsestradition blandt etniske minoritetsforældre, hvor børn op til syv, otte, niårsalderen har en høj grad af frihed, hvor de stort set må alt. I denne periode er det primært moderen, der har ansvaret for børnene, mens faderen ofte forkæler de mindre børn. Derefter bliver friheden, særligt for piger, stærkt indskrænket i takt med, at de bliver ældre. Mens drengene har større frihed, særligt storebrødre, som, når de bliver teenagere, i nogle tilfælde tiltager sig magt og får mere at sige i familierne end deres mødre.

Interviewene peger på, at disse problemstillinger var relevante for mange af de forældre, der deltog i DUÅ-forløbene, herunder særligt for forældre med et lavt uddannelsesniveau.

Den høje grad af frihed, som mindre børn havde hos mange af de deltagende forældre, fremgår af følgende eksempel. Det omhandler deltagerforældre, som ikke formåede at videreføre DUÅ-læringen i relation til det yngste barn. En pædagog uddybede: *"Jeg frygter, at forældrene falder tilbage. Lillesøsteren [til fokusbarnet] går i vuggestue i samme institution. Forældrene gør, som de plejer, i forhold til lillesøsteren. De taler til hende i babysprog, specielt moren. Det er deres sidste barn, det er hendes baby. De har brug for nogen, som kan holde hånd i hank med, at de fastholder DUÅ-metoden."* (Ishøj).

Det var derfor væsentligt for de deltagende forældre at forstå de kulturforskelle, de blev mødt med. Det blev muliggjort gennem DUÅ. En tolk forklarede: *"Det var en stor fordel for forældrene at få tilført DUÅ-viden til sammenligning med min viden fra mit hjemland. Vi lærer om vigtige ting, og om hvordan vi skal opdrage vores børn i Danmark. Princippet om at ignorere er helt nyt for forældrene. De har sagt, vi har aldrig tænkt, vi skal ignorere – men nu har de lært, hvornår de skal bruge det."* (Holstebro). Citatet viser, at der er forskellige opdragelsestraditioner, og at DUÅ bygger bro mellem dem.

²² http://apps.uufnet.ci.kk.dk/ressourcer/folkeskolen/tosprogede/nyhedsbrev_nr_8.pdf s. 8-13. *Forskel og fællesskab. Minoritetsbørn i daginstitution*. Hans Reitzels forlag, Helle Bundgaard & Eva Gulløv, 2008, s. 115. Tragtmodellen kaldes også for den omvendte pyramide, men skal ikke forveksles med DUÅ-pyramiden (se afsnit 3.1).

3 Effekter

I dette kapitel gennemgår vi de forskellige trin i læringen fra DUÅ-pyramiden og de resultater, der er opnået til gavn for forældre og børn, herunder hvilke effekter læringen har haft for forældre-børn-relationen, forældrenes relation til og forståelse for daginstitutionernes rolle og skoleforberedelse, barnets skoleforberedelse, læringens indvirkning på forældre- og kønsroller, danskkundskaber og færden i det offentlige rum, forebyggelse af bekymringssager og prognose for fastholdelse af læring.

3.1 DUÅ-læring og effekt

Observationer af ti mødegange viste, at gruppelederne systematisk tog udgangspunkt i de metoder og begreber, som er foreskrevet i DUÅ, og at gruppelederne udviste højeste grad af metodeloyalitet.

Læringen tog udgangspunkt i forældrepyramiden, som gruppelederne systematisk henviste til. Den venstre side af pyramiden angiver fordele for barnet ved DUÅ-metoder, herunder at forældrene problemløser, motiverer og er forudsigelige i deres relation til deres børn samt forebygger uhensigtsmæssig adfærd og aggression. Den højre side angiver metoder og redskaber til at udvikle forældrekompetencer og strategier. De nederste felter, som indføling, ros og opmuntring, angiver ubegrænset anvendelse (det grønne flag), mens det øverste felt, konsekvenser, angiver begrænset anvendelse (det røde flag).

Læringen var i tråd med værdier og pædagogikker om barnets frigørelse og selvstændighed, som tænkningen i danske daginstitutioner er baseret på.²³

²³ Bundgaard, H. Day-Care in Denmark. 2011. I *The question of integration*. Ed. Olwig, K. F. & K. Paerregaard, s. 152-153, 165.

Forældrepyramiden®²⁴, DUÅ Førskole

Mini-spørgeskemaundersøgelsen blandt de deltagende forældre viste, at forældrene samstemmende mente, at de havde fået stor forståelse for DUÅ gennem deltagelse i forældreforløbene, at de anvendte de redskaber, de havde lært om, at de havde fået bedre indsigt i daginstitutionens forventninger til dem som forældre, bedre kendskab til barnets sociale og personlige udvikling, betydningen af leg og fritid og til, hvordan de, som forældre, kan støtte deres barn i at forberede sig på skolestart. Se Bilag B for en yderligere uddybning.

Dette bekræftes af gruppeinterviews med de otte forældregrupper, som samstemmende fortalte, at de har afprøvet og anvendt metoder fra DUÅ med gode resultater. De fortalte også, at de fandt nogle af metoderne udfordrende at indarbejde som en vane, og at det tog dem tid at ændre relationerne til deres børn.

I det følgende gennemgår vi resultaterne af DUÅ-læringen med udgangspunkt i pyramiden og forældre-barn-relationen.

3.1.1 Sociale kompetencer, motivation, tilknytning

De to nederste niveauer i pyramiden har fokus på udvikling af sociale kompetencer, motivation, problemløsning, samarbejde, selvværd og tilknytning mellem forældre og børn. Et gennemgående træk var, at resultater og eksempler på læring var forbløffende ens. Bl.a. havde forældrene de samme erfaringer af, hvordan deres børn tog imod forældrenes introduktion af nye opdragelsesmetoder og vaner og gav enslydende eksempler på, hvordan de fik redskaberne til at virke.

²⁴ "De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsfamilier" for henholdsvis gruppeledere og tolke. For Udlændinge- og Integrationsministeriet, Styrelsen for International Rekruttering og Integration. VIA University College, 2019.

I det følgende giver vi eksempler på centrale redskaber, som havde stor effekt på forældre-børn-relationerne:

Børnestyret leg. Mange forældre beskrev, at de ikke før legede med deres børn, eller at de ikke medvirkede i legen, når søskende legede med hinanden. Nye legeformer og legeredskaber (som nogle kommuner bidrog med i form af legeskasser) medførte, at forældre/børn/søskende-relationen blev mere konstruktiv, at børnene udviklede større selvstændighed, blev bedre til at beherske følelsesmæssige og sociale udtryk og blev rolige og åbne over for læring. Ifølge flere pædagoger begyndte flere forældre at lege med deres børn, når de hentede dem i daginstitutionen, i nogle tilfælde støttet af pædagoger.

En mor fra Syrien gav følgende eksempel: "*Helt ærligt, så legede jeg ikke med mine børn før. Jeg satte bare legetøjet foran dem, og så gik jeg hen for at lave min ting. Nu leger vi med Lego, vi tegner, og vi taler bedre sammen. Der er mere ro derhjemme og deres sengetid og vores spisetid er blevet meget bedre.*" (Mariagerfjord).

Ros og (små) belønninger. Ros, ofte kombineret med belønninger, f.eks. et klistermærke eller et kys, styrkede børnenes motivation for adfærdssændringer, som forældrene ønskede at styrke. Ifølge spørgeskemaundersøgelse II til daginstitutionspersonale, oplevede syv (64 %) af respondenterne, at forældrene var blevet bedre til at rose deres børn. Forældrene gav utallige eksempler på, at ros bidrog til at udvikle positiv social adfærd hos børnene, at de blev mere selvhjulpne, at forældrene skældte mindre ud og fik færre konflikter med børnene.

Eksempler på effekter af ros var, at børnene blev villige til at børste tænder, bidrage til at tage ud af bordet eller pakke sin skoletaske, før de skulle i seng. En mor fortalte: "*Jeg plejede at rose alt, hvad min dreng gjorde, der var positivt. Nu fokuserer jeg på, hvad jeg vil sige med rosen. DUÅ har åbnet mine øjne for, hvad jeg kan rose for, som hjælper min dreng til social udvikling. Eksempelvis at gøre skoletasken klar dagen før, han skal i skole.*" (Mariagerfjord).

En anden mor fortalte, at hun havde svært ved at få sin søn i tøj om morgenen. Hun lavede derfor en aftale om, at "*når han selv havde taget sit tøj på fem gange, ville han få en belønning i form af et klistermærke og en hyggestund.*" (Ishøj).

Naboros. Flere forældre fortalte, at de havde succes med naboros, når det ikke hjalp at rose det ene barn. En forælder fortalte om en hjemmeøvelse: "*Det er forskelligt, hvad der virker. Et barn er stædigt, og den anden lytter efter. Så når jeg roser den, der lytter, så virker det på den anden.*" (Høje-Taastrup).

Indføling/selvværd. En vigtig del af børns socialiseringsprocesser er, at børn lærer at kommunikere med andre børn og voksne og at sætte ord på deres behov og følelser. Her har DUÅ været en hjælp til forældrene, som har fået redskaber til bedre at kunne tale med deres børn med det resultat, at børnene blev bedre til at kommunikere.

En mor fortalte: *"Jeg havde problemer med min søn, han var flov og usocial, og han talte ikke. Jeg har lært at løse mange ting med min søn. Pludselig begyndte han at tale, og i børnehaven udviklede han sig hurtigt. Når jeg sidder med ham, bruger jeg begreber, som jeg har lært på DUÅ-kurset. Nu siger han til mig, 'jeg er sulten', 'jeg er træt'. Han har lært at sætte ord på sine følelser. Før sad han bare og græd."* (Holstebro).

Først... så... metoden. Her lærte forældrene at lave aftaler med deres børn om, at hvis børnene fik en afmålt tid til at lave noget, de gerne ville, så skulle børnene derefter bruge tiden på pligter eller familiesamvær. Med metoden er det lykkedes forældre at ændre deres børns forhold mellem *"tid brugt på computerspil og tid anvendt på lektier"*. (Høje-Taastrup, Ishøj).

En anden forælder forklarede overordnet, hvordan hun efter deltagelse i DUÅ havde ændret og forbedret sin relation til sine børn: *"Jeg kan ikke sige det ud over, hvordan jeg har udviklet mig. Jeg er kommet til det resultat, at det er vores fejl, at vi håndterer børnene forkert, og at det ikke er deres skyld. Jeg kan se det på mig selv. Jeg er mere rolig, der er ingen stress, ingen vrede, jeg er ikke gal på børnene. Jeg kigger på børnene og smiler, og resultatet er, at det [relationen] går nemmere."* (Mariagerfjord).

3.1.2 Grænser, regler, rutiner

Forældrepyramidens midte fokuserer på ansvarlighed, forudsigelighed, lydighed og at der bliver sat tydelige grænser, regler og rutiner i hjemmet og konsekvent opfølgning.

Som ovenstående afsnit viser, har introduktionen af redskaber som ros, belønninger, samtale og først... så, bidraget til, at forældrene har lavet daglige rutiner i hjemmene. Det indebærer, at dagligdagen er blevet bedre organiseret, har givet mere plads til ro, læring og samtale med børnene, at forældrene er blevet mere konsekvente i deres opdragelse, herunder at lave aftaler med børnene og sætte grænser for uhensigtsmæssig opførsel.

Ved at etablere rutiner i dagligdagen og give få og positive beskeder til børnene, er dagligdagen blevet mindre stressende, konflikterne færre og relationen mellem forældre og børn bedre. Det har skabt regelmæssighed omkring morgen-, afhentnings-, aften- og sengeritualer, herunder at forældrene taler med deres børn ved måltider.

Alligevel var det stadig svært for nogle forældre, særligt fædrene, at sætte grænser. Som en gruppeleder formulerede det: *"Hvis man har lært fra sit hjemland, at man først skal sætte grænser, når børnene bliver seks til syv år, så sidder vi jo her og fortæller det helt modsatte. Og så bliver man jo udfordret."*

3.1.3 Uhensigtsmæssig adfærd

Forældrepyramidens næstøverste felt fokuserer på at undgå uhensigtsmæssig adfærd ved at anvende metoderne ignorering, afledning og omdirigering i forældre-barn relationen.

Flere forældre fortæller, at de har lært forskellige principper for afledning, som de nu anvender, og at de har lært, hvad forskellen er på afledning, ignorering og omdirigering.

En forælder forklarede: *"Vi har nu et mere fast skema, holder bedre fast og sætter grænser. Vi har gode resultater, når vi bruger ignorering. Første gang var svær, men det bliver bedre. Der er ikke samme forhandling som før."* (Mariagerfjord). Citatet er udtryk for, at det er en tids- og ressourcekrævende proces at indlære ignorering, men at det giver gode resultater i forældre-barn relationen.

En mor fortæller, at hun før skældte sin søn ud, når han bandede: *"Nu ved jeg, at han ikke skal have opmærksomhed, når han bander, men at jeg skal ignorere ham. Det betyder, at han ikke bander ligeså meget som før."* (Holstebro).

3.1.4 Aggression

I forældrepyramides top er der fokus på forebyggelse og håndtering af aggressioner med udgangspunkt i anvendelse af timeout, inddragelse af privilegier og naturlige og logiske konsekvenser. Metoderne skal understøtte konsekvent adfærd, når barnet er aggressivt. Metoden underbygges af, at DUÅ tager afsæt i en afprøvet hypotese, som siger, at "negativ forstærkning udvikler og opretholder afvigende adfærd".²⁵ Det vil sige, at forældres dominerende og autoritære adfærd forstærker den selvsamme adfærd hos barnet.

Nogle forældre gav i gruppesessioner udtryk for, at de har udfordringer med at få greb om disse metoder,²⁶ mens andre havde gode erfaringer med særligt timeout.

Flere forældre gav eksempler på, at de anvendte time-out til at løse og dæmpe konflikter og til at stimulere positiv adfærd hos børnene. Forældrene var her bevidste om at bevare roen og regulere deres egen adfærd, så reaktionen ikke smittede negativt af på børnene.

Et eksempel fra en mor viser, hvordan hendes anvendelse af timeout, konsekvens og bevarelse af roen, bidrog til at løse en konflikt og stimulere positiv adfærd hos sønnen: *"Vi spillede vildkat ... Så blev min søn uvenner med min datter, og jeg pakkede det hele sammen. Det kunne han ikke finde ud af, og så gik*

²⁵ Webster-Stratton, C. 2006, *The Incredible Years – Parents, Teachers and Children's Training Series*. Incredible Years, Inc. s. 21. Med henvisning til, at dette er formuleret af G.R. Patterson, J.B. Reid & T.J. Dishion.

²⁶ Der er ligeledes daginstitutionspersonale, som i interviews har givet udtryk for, at de har vanskeligt ved at forstå og anvende metoderne timeout, inddragelse af privilegier samt naturlige og logiske konsekvenser.

det galt. Han hoppede op over sofaen og sagde alle de bandeord, han kunne. Han råbte bare. Men så forholdt jeg mig roligt, det ville jeg ellers normalt ikke. Jeg undlod at komme med en reaktion. Han forventede, at jeg ville blive sur og irriteret. Men så sagde jeg til ham, at han skulle gå ind og børste tænder og gå i seng. Og jeg blev ved med at være rolig. Næste dag tog han i skole, og da han kom hjem, var jeg stadig rolig og lidt kølig. Men så kom han og sagde undskyld for det i går. Det er aldrig sket før. Jeg svarede, at jeg var glad for, at han kunne se, at det ikke var i orden og fortalte, at jeg også blev ked af det. Så sagde han, Mama jeg gør det aldrig igen." (Høje-Taastrup).

En anden mor fortalte: "Min dreng råbte meget og slog sine søskende. Så råbte jeg af ham. Men efter jeg har været her og lært, hvordan jeg skal tackle det med timeout, har jeg været i stand til at stoppe ham og få ham til at falde til ro." (Holstebro).

3.2 Daginstitutioner og indskoling

Det fremgår af data, at DUÅ i høj grad bidrog til forældrenes forståelse af daginstitutionernes rolle i samfundet og betydningen af skoleforberedelse og, at forældrene forstod, hvorfor pædagoger og fagpersonale handler, som de gør. Forældrene fik på den måde forståelse for værdier og opdragelsestraditioner i Danmark, som de sammenlignede med normer for opdragelse, de selv er opvokset med. DUÅ bidrog således til, at forældrene fik en bedre og mere positiv forståelse for det danske samfund og for den rolle, daginstitutioner og skoleforberedelse spiller for børns læring og sociale udvikling.

Læringen har således medvirket til at gøre normer for opdragelse og samfundets forventninger til forældrene eksplicitte og håndterbare. Dette er en central pointe, da forskning peger på, at de vigtigste institutioner i Danmark, når det kommer til social integration, er daginstitutioner og folkeskolen. Det er her, almindeligt accepterede kulturelle opfattelser og værdier, som strukturerer den daglige socialiserende praksis, indlæres, internaliseres og praktiseres i hverdagen.²⁷

3.2.1 Oplevelse af effekt hos daginstitutionspersonale mfl.

Ifølge spørgeskemaundersøgelse II til daginstitutionspersonale mfl. (bilag C), oplevede ti ud af 11 respondenter, at forældre-barn-relationen var blevet forbedret i langt hovedparten af de familier, som deltog i DUÅ. Dette blev bekræftet i interviews, hvoraf det også fremgik, at daginstitutionspersonale mfl. oplevede forbedringer hos de fleste familier, med nogle få undtagelser.

At der ikke kan spores effekt for nogle af familierne i forældre-barn-relationen, kan hænge sammen med, at ændringer finder sted i den direkte relation mellem forældre og børn, mens børnene har opbygget andre relationer i daginstitution-

²⁷ Bundgaard, H. Day-Care in Denmark. 2011. I: *The question of integration*. Ed. Olwig, K. F. & K. Paerregaard. Side 150-151.

nerne, at effekt kan tage længere tid at etablere, eller, at familierne af andre grunde, ikke er modtagelige for læringen.

Ifølge samme spørgeskemaundersøgelse oplevede syv ud af 11 daginstitutionspersonaler mfl., at forældrenes deltagelse i DUÅ bidrog til større selvtillid i forældrenes ageren i daginstitutionen.

F.eks. forklarede en forælder: *"I starten kunne jeg ikke forstå, hvordan pædagogerne kunne håndtere og tackle 20 børn, og at de er rolige og lytter efter. Jeg havde problemer med ét barn. Men nu forstår jeg det, og [nu] gør jeg det med et smil."* (Mariagerfjord).

Desuden blev *hente-bringe* situationen i daginstitutionerne mindre stressende og konfliktfyldt for både forældre, børn og daginstitutionspersonale. En pædagog beskrev det således: *"Jeg kan mærke, at familien nu kommer mere roligt ind ad døren ... Vi taler om, at det er vigtigt, at de siger farvel til barnet – og ikke går med det samme. Det har ændret sig til det mere positive."* (Holstebro).

3.2.2 DUÅ-sprog

Samarbejdet med forældrene blev af en pædagog beskrevet som velfungerende. Hun beskriver, hvordan hun og hendes kollega ved hjælp af brug af spørgsmål på DUÅ-billedkort og opfølgende kaffemøder kom tættere på forældrene, og at det gav hende en følelse af, at forældrene blev mere trygge ved daginstitutionen (Ishøj).

En anden pædagog beskrev, at personalet i institutionen og forældrene nu i højere grad taler samme sprog: *"Vi har fået en kode at tale i med forældrene. De har måske før følt sig afmægtige, men nu ved de, at vi løfter i fælles flok, og forældrene bruger samme DUÅ-sprog om hændelser, som de oplever i daginstitutionen. Jeg har set børn, men så sandelig også forældre, blomstre i det. Nu kommer forældre til mig, så de kan spørge, og vi kan tale om, hvordan vi kan støtte barnet i børnehaven."* (Holstebro). En tilsvarende situation er beskrevet i Høje-Taastrup.

En gruppeleder beskrev endvidere, at deres kommunikation med pædagoger om DUÅ medførte, at kommunikationen mellem pædagoger og forældre blev styrket: *"Forældrene fik en tydelig fornemmelse af, at de ikke var ene om at arbejde med barnets udvikling og at de fik at vide, at pædagogerne også arbejder med det. En af forældrene sagde: 'Nu forstår jeg, hvad I laver, at I ikke bare passer vores børn!'"* (Holstebro).

Der var dog også daginstitutionspersonale, som mente, at DUÅ ikke gjorde nogen forskel for børnene, særligt i en institution, hvor der ikke blev igangsat et samarbejde med gruppelederne.

3.2.3 Skoleparathed

En væsentlig motivation for mange forældre for at deltage i DUÅ var, at de ønskede at gøre deres børn skoleparate, så børnene kunne klare sig godt i skolen. Her indgik gruppeledere og pædagoger i en dialog med forældrene om, at der hersker andre regler i folkeskolen, end der gør i hjemmene, at DUÅ i sig selv er skoleforberedende og at rutiner, regler og grænsesætning bidrager til at gøre børnene skoleparate.

En pædagog forklarede, hvorfor de har brug for dialog med forældrene om dag-institutionernes og skolernes regler og grænser: *"Derhjemme bliver der ikke sat de samme tydelige grænser som her. For eksempel er madpakker svært. Og det kan være svært at sidde stille sammen med de andre. Når vi spørger mor om, hvordan det er derhjemme, så siger hun: 'Det er fint'. Der spiser de, når de er sultne. Så er det jo svært for en kammerat at komme over og spise, når måltider ikke er fastlagte. Det er svært for børnene at agere i så vidt forskellige arealer, og forældresamarbejdet bliver også svært af det. Forældrene skal være åbne. Vi gør det for, at barnet kan passe ind. Ikke mindst, når det skal starte i skole."* (Mariagerfjord).

En anden pædagog forklarede, hvordan skiftet til skolen kan være svært for forældrene: *"Nogle forældre er nervøse for skiftet til skolen. Jeg tror, det er en følelse af: 'Nu havde jeg lige forstået systemet i børnehaven', og de har måske ikke helt forståelse for det, der skal ske i skolen."* (Høje-Taastrup).

Flere forældre fortæller, at DUÅ har hjulpet dem med at forberede deres børns skolestart, hvor regler for sove- og iPad-tid og en bedre dialog med børnene har hjulpet dem med at indføre gode rutiner, også for familiens andre børn.

Som en forælder sagde: *"Inden vi kom her, tænkte jeg, at mit barn ikke kunne klare skolen. Hun var genert og gemte sig, og kunne ikke selv sige, hvad hun ville. Men efter jeg kom her, har hun fået selvtillid. Nu siger hun: Mor, du skal ikke blande dig, jeg kan godt selv. Det startede før med, at hun sagde, at hun ikke kunne. Nu kan hun selv tage tøj på selv. Så nu er hun klar til at gå i skole."* (Ishøj).

To kommuner (Høje Taastrup og Ishøj) gjorde meget ud af at inspirere forældrene til at læse højt for deres børn. De havde anskaffet bogkasser med børnebøger, som forældre kunne låne med hjem, og fulgte op med at rose forældrene, når forældrene fortalte, at de havde læst op for deres børn.

Nedenstående citat viser, at det er pædagogens oplevelse, at nogle, men ikke alle, forældre læser højt for deres børn.

En pædagog fortalte: *"To af familierne læser højt for hinanden og fokusbørnene. Måske er der nogle søskende, der kigger med sammen med dem" Så vidt vi ved, læser de andre familier, der deltager i forløbet, ikke højt for hinanden* (Holstebro).

3.3 Bekymringssager

Tre ud af de fire kommuner har rapporteret, at der ved starten af DUÅ-forløbene var bekymringssager for nogle af de deltagende forældres børn. Bekymringssagerne gik på, at børnene ikke var skoleparate i den alder, hvor de forventedes at være det. I alt var der ni sager ved DUÅ forløbenes start. Heraf blev de syv sager lukket, efter at forældre havde deltaget i et DUÅ-forløb, idet børnene nu udviste en positiv og skoleparat adfærd. Det betød, at børnene kunne starte i 0. klasse. Ved afslutningen af DUÅ var der fortsat bekymringssager for to af børnene.

3.4 Forældre- og kønsroller

Deltagelse i DUÅ har for nogle familier, herunder de, hvor begge forældre har deltaget, betydet, at de fordeler forælderrollerne mere ligeligt i hjemmet. De er nu i højere grad enige om, at de skal have en ensartet tilgang til opdragelsen i stedet for, at den ene opdrager (typisk moren), og den anden forkæler børnene (typisk faren). Desuden er forældrene blevet mere åbne over for at afprøve nye metoder i deres opdragelse.

En mor forklarede til en gruppeleder, hvordan hun før følte, at hun stod alene i opdragelsen af sine tre drenge: *"Jeg følte mig som en frø alene i en brønd. Men nu... Så er det mere som om, jeg er en frø i et hav!"* Ved at deltage i DUÅ, fik hun nogen at dele viden, erfaringer og ideer med. Dette er et af mange eksempler på en stigning i mødres selvrapporterede trivsel. Hendes største problem havde været følelsen af at stå alene – selvom hendes mand hjalp med opdragelsen. Efter de begge var startet på DUÅ, havde de etableret en fælles retning for deres opdragelse. Dette beskrev moren billedligt: *"Jeg ved, jeg er i samme båd, som min mand – og nu roer vi også samme vej"*. Parret oplevede således, at de via DUÅ-læringen fik et bedre samarbejde og indbyrdes kommunikation. (Ishøj).

Det, at der var halvt så mange fædre, der deltog, var et emne, som flere mødre udtrykte frustration over. Andre fortalte, at deres mænd gerne ville lære om DUÅ, og at de systematisk videregav læringen til deres mand efter hvert kursus.

En mor sagde: *"Der er masser af udfordringer med, at min mand ikke var med. Jeg syntes, at mændene også skulle med. Han har ikke en forståelse for, hvorfor jeg gør det. [Så] går vores barn bare til faren, når der er noget. Jeg prøver at forklare det til min mand, uden at gøre det foran børnene, og det er svært. I forhold til principperne i bunden af pyramiden er der ikke problemer med, at min mand forstår det."* (Holstebro).

"Min mand var den eneste mand her, han var her tre gange, og så stoppede han. ... Når børnene sover, så forklarer jeg ham alt, hvad vi har lært på kurset. 'Du skal holde fast. Det skal du gøre.' Så hvis jeg råber, så siger han: 'Husk hvad du har lært på kurset!'" (Holstebro).

DUÅ har således bidraget til at reducere negativ forældrepraksis i de familier, hvor forældrene samarbejdede om at gennemføre DUÅ-metoder.

3.5 Danskundskaber

En udfordring for mange af de deltagende minoritetsforældre var, at de taler lidt eller intet dansk.

Ifølge flere gruppeledere har DUÅ-kurset i nogen eller højere grad haft en afsmittende effekt på flere af forældrenes danskundskaber ved, at forældrene lærte fagord og begreber, som de begyndte at anvende i dialogen med fagpersonale og i deres indbyrdes dialog.

Desuden havde flere forældre fået mod på at tale dansk under mødeforløbene og læse børnebøger op på dansk for deres børn.

En gruppeleder understregede, at den sproglige udvikling hos flere forældre var en vigtig sidegevinst for de forældre, som før ikke havde haft mod til at tale dansk. Således begyndte forældre, som før havde haft behov for tolkning, at tale og forstå dansk under gruppesessionerne.

En gruppeleder beskriver ydermere, at en mor begyndte at tale om hendes drømme om et fremtidigt job, hvilket højnede motivationen for at lære at tale dansk. (Ishøj).

En mor siger om de kernebegreber, der løbende er blevet oversat på hendes hold: *"Det er dejligt at have oversættelserne på tyrkisk, men det er også vigtigt, jeg kender ordene på dansk, når jeg skal over i vuggestuen."* (Høje-Taastrup).

En pædagog fortæller, at DUÅ har givet en anledning til dialog med forældre til DUÅ-børn: *"Det har været en god måde at øve sig på, når de taler lidt dansk. Det er til at have med at gøre, f.eks. at supplere ros med tegnsprog. Vi har også kollegaer, som kan hjælpe med at oversætte. Men hvis det kræver tolk, så venter vi ofte med det, da vi har rigeligt af tolkning i forvejen."* (Høje-Taastrup).

En anden pædagog giver udtryk for, at selvom der er udfordringer med sproget, så kan en tættere dialog mellem forældre og pædagoger hjælpe forældrene til at forstå daginstitutionens rolle og skabe tillid til pædagogerne og deres arbejde. (Mariagerfjord).

Samtidigt viser eksemplerne, at tilegnelsen af DUÅ kræver repetition. Det gør det til en tidskrævende proces for de forældre, som har et lavt uddannelsesniveau og kan meget lidt dansk, at tilegne sig stoffet. Blandt andet kan denne gruppe forældre ikke anvende støttemateriale til at øve sig derhjemme, idet de ikke kan læse danske eller engelsksprogede manualer eller (gen)se vignetter på deres primære sprog.

3.6 Det offentlige rum

Et andet resultat, som mange forældre har beskrevet, er, at de er mindre nervøse for at færdes i 'det offentlige rum', hvis deres barn ikke opfører sig pænt og f.eks. lægger sig ned og råber og skrider.

En forælder formulerede det således: *"Da jeg kom til Danmark, var der udfordringer i forhold til sprogbarrierer. Og når han [barnet] græd på gaden, så kiggede folk. Men nu er jeg stærkere. Jeg er ligeglad med, om folk kigger. For jeg har lært, hvordan jeg kan få ham til at holde op med at græde."* (Høje-Taastrup).

3.7 Forældrenetværk

Det fremgår af interviewene, at mange af de deltagende forældre bor i de samme boligområder, hvor flere kendte hinanden inden de startede med DUÅ (kinesiske, pakistanske, syriske og tyrkiske familier). Enkelte var i familie med hinanden, mens deltagerne ikke kendte hinanden på tværs af nationaliteter og sproggrupper. På trods af at nogle forældre kendte hinanden i forvejen, var de ikke vant til at dele erfaringer og udfordringer med hinanden.

Forældrene var begejstrede over at have fået muligheden for at danne venskaber med forældre i samme situation som dem selv. Dette var en tydelig gevinst ved at deltage i DUÅ for mange. Flere forældre nikkede samstemmende, da en forælder fortalte: *"Før da vi [forældrene] sås i børnehaven, sagde vi bare hej og farvel, men nu snakker vi og spørger ind til hinanden og vores børn. [...] vi vil holde kontakten."* (Holstebro).

Deltagelsen medførte, at forældrene skabte sig et netværk på tværs af sproggrupper og nationaliteter, hvor de kunne diskutere, hvordan det gik med børneopdragelsen. Det skete mest, når de mødte hinanden i daginstitutioner, i skolen eller når de var ude og handle. Samtidig fortalte forældrene, at de, inden for og på tværs af sproggrupperne, ikke besøgte hinanden privat, da de havde en travl hverdag.

Mange forældre udtrykte ønske om, at etniske danske forældre deltog i DUÅ-kurser sammen med dem, dels fordi de gerne ville i kontakt med danske forældre, dels fordi de ikke ønskede at blive set som forældre med særlige problemer, fordi de var udlændinge.

På to af forældreholdene (Høje-Taastrup og Ishøj) havde de etableret en fælles 'online-chat', som blev brugt til at skrive om og aftale forskellige ting.

En forælder fra den kinesiske gruppe (Høje-Taastrup) havde tillige afholdt kurser om DUÅ for sine veninder i weekenden og havde forespurgt, om hun kunne blive uddannet til gruppeleder. Andre forældre fortalte, at de havde delt deres viden fra DUÅ-kurset med venner og familie. Således havde forældrenes begejstring over DUÅ har haft en umiddelbart spredende effekt i deres eget netværk. Hvor meget er det ikke muligt at give svar på.

Dannelsen af venskaber, netværk og dialog med gruppeledere og pædagoger har samlet set bidraget til, at forældrene har fået en mere positiv tilknytning til danske institutioner, og det har været med til at bryde manges, især kvindernes, isolation, fordi de har fået et netværk blandt andre etniske minoritetsforældre.

Forældrene mangler stadig at knytte venskaber og kontakter med danske forældre, hvilket er et stort ønske blandt de fleste deltagende forældre.

4 Gennemførelse og effektivitet

I det følgende ser vi på effektivitet og udfordringer ved opkvalificering af fagpersoner, organisation og gennemførelse af kurser for forældre.

I den første del af projektperioden har der været fokus på kommunikation til de fire deltagerkommuner om forløbet, produktion af foldere til mulige deltagere, udvikling og gennemførelse af opkvalificeringsforløb for gruppeledere, tolke og daginstitutionspersonale m.fl. samt fokus på rekruttering af forældre.

Dernæst har der været fokus på gennemførelse af forældrekurser, fastholdelse af deltagere og opfølgning på de otte forældreforløb.

Projektet startede i januar 2017 og forventes at være gennemført i december 2019, når de sidste opfølgingsmøder med de deltagende forældre er afholdt.

Projektet blev væsentligt forsinket i starten (i to kommuner i op til et halvt år), fordi det viste sig, at der var udfordringer med rekrutteringen af forældre.

4.1 Opkvalificering af fagpersoner

I det følgende ser vi på opkvalificeringen af gruppeledere, tolke og daginstitutionspersonale mfl. som led i målsætningen om at øge deres viden om udsatte etniske minoritetsforældre og flygtninge eller DUÅ.²⁸ Der indgår desuden en kort beskrivelse af de to håndbøger, der er produceret til henholdsvis gruppeledere og tolke.

4.1.1 Gruppeledere

Formålet med efteruddannelsen af de i forvejen uddannede DUÅ-gruppeledere var *"at give gruppelederne et kompetenceløft i relation til arbejdet med flygtninge"*.

²⁸ Midtvejsevaluering, 2.1 Kompetenceopbygning af fagpersoner

*gefamilier i DUÅ familiebehandlingen".*²⁹ Centrale temaer i undervisningen i efteruddannelsen af gruppeledere var koncentreret om flygtninge og flygtningebørn, beskyttelses- og risikofaktorer, traumer, reaktioner og coping-strategier, PTSD, forældreskab, kultur og intervention, sproglige barrierer og samarbejdet med tolke. Undervisningen vedrørende DUÅ var begrænset til spørgsmålet om metodestringens og fidelitet i kommunikering af DUÅ.³⁰ Efteruddannelsen inkluderede to dages undervisning af gruppeledere, en supervisionsdag og, i en kommune, en faglig dag.

Interviews med de otte gruppeledere afdækkede, at det for nogen var nyttigt at få mere viden om de kulturelle aspekter og forskelle mellem målgruppen af etniske minoritetsforældre og danskere. Mens andre var forbeholdne overfor, hvad de kunne tage med fra efteruddannelsen til DUÅ-forløbet.

De fleste gruppeledere efterlyste mindre teoretiske oplæg og mere præcis viden om, hvordan de kunne overføre viden til målgruppen, konkrete og anvendelige eksempler og erfaringsudveksling. Andre mente, det var godt, at de selv skulle udvælge materialet.

Der var desuden et ønske fra nogle gruppeledere om en diskussion af relationen mellem undervisere og tolke, herunder af udfordringer med tolkning i gruppesammenhæng samt spørgsmålet om tolkenes rolle i DUÅ-kurset. Disse to ønsker er delvist blevet imødekommet henblik på gennemførelse af fremtidige kompetenceopbygningsforløb, idet der under projektet er udarbejdet to manualer til gruppeledere og tolke om deres rolle i DUÅ-forløb for etniske minoritetsforældre.³¹

Der var blandt gruppelederne enighed om, at netværksdelen, erfaringsudveksling og overførsel af erfaring fra dem, som allerede havde erfaring med kurser med etniske minoritetsforældre i DUÅ (Norge³² og Syddjurs³³), gav mest værdi på uddannelsesdagene.

Supervisionsdagen i Odense var ifølge interviews med gruppelederne en stor succes, fordi der var fokus på erfaringsopsamling, og fordi der blev taget udgangspunkt i konkrete eksempler, som gruppelederne fremlagde.

²⁹ "Tilbud på efteruddannelse og opkvalificering af DUÅ-gruppeledere, daginstitutionspersonale (samt evt. andet relevant fagpersonale) samt tolke som led i projektet Helhedsorienteret indsats vedr. udsatte etniske minoritetsforældre", VIA University College, 2016

³⁰ Arbejdet med etniske minoritetsfamilier i De Utrolige År – efteruddannelse af gruppeledere. *Drejebog for undervisning*. VIA University College, 14.08.17

³¹ "De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsfamilier". Håndbog til gruppeledere. 2019. For SIRI. VIA University College; "De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsfamilier". Håndbog til tolke. 2019. For SIRI. VIA University College

³² Erfaringer med arbejdet med DUÅ til etniske minoriteter. Mail fra to gruppeledere fra Norge, familievejledning Årstad og Bergenhus. Udateret - 2017/2018.

³³ Erfaringsopsamling for DUÅ, Basic for flygtninge, senest dateret 19.06.2014.

Derudover har en kommune afholdt en faglig dag, hvor gruppeledere, daginstitutionspersonale m.fl. og tolke deltog (Mariagerfjord). Det var en succes, idet det gav mulighed for erfaringsudveksling og at tale med tolkene om, hvordan samarbejdet kunne tilrettelægges bedst muligt.

4.1.2 Tolke

Formålet med tolkeuddannelsen var: "*Opkvalificering af et udvalgt tolkekorps med henblik på indføring i og præcis oversættelse af DUÅ-metoden*".³⁴

På basis af en spørgeskemaundersøgelse besvaret af ti ud af de 14 tolke, som deltog i kurset, vurderede respondenterne, at undervisningen gav dem tilstrækkelig viden om DUÅ og formålet med forældreprogrammet til at tolke inden for emnet, og at undervisningsmaterialet var tilstrækkeligt for at kunne forstå DUÅ-metoden.³⁵ Interviews med de anvendte tolke afdækkede, at efteruddannelsen og læringen i praksis medførte overførsel af viden på en konstruktiv måde.

Af de tolke, der deltog i DUÅ-kurset, var der i alt seks tolke, som i praksis tolkede i et eller to DUÅ-forløb.

4.1.3 Daginstitutionspersonale mfl.

Formålet med efteruddannelse af daginstitutionspersonale mfl. var "*at opkvalificere personalet med udgangspunkt i de centrale virksomme elementer af DUÅ i relation til arbejdet med børn og forældre med flygtningebaggrund*"³⁶, samt at give efterfølgende konsultativ bistand med henblik på "*at deltagerne bliver i stand til at anvende denne viden i praksis til at understøtte etniske minoritetsfamilier gennem DUÅ-forældreprogrammer*".³⁷

DUÅ-efteruddannelsesforløbene indeholdt introduktion til DUÅ-begreber og arbejdsmetoder, særligt med henblik på arbejdet med etniske minoritetsforældre.

Daginstitutionspersonale m.fl. fra tre af deltagerkommunerne (Holstebro, Hjørring og Ishøj), der var ansvarlige for eller havde kontakt med DUÅ-fokusbørn, deltog i DUÅ-efteruddannelsesforløb eller var allerede-DUÅ-uddannede (Holstebro). I Mariagerfjord var der dog nogle af pædagogerne til fokusbørn fra daginstitutioner, der ikke deltog. Det betød, at de ikke kendte til DUÅ-begreber og redskaber og derfor ikke var i stand til at støtte op om forældrene i deres læring.

³⁴ Arbejdet som tolk i De Utrolige År – uddannelse af tolke. Drejebog for undervisning, VIA 14.98.17.

³⁵ Se Midtvejsevaluering Bilag D.

³⁶ Tilbud på efteruddannelse og opkvalificering af DUÅ-gruppeledere, daginstitutionspersonale (samt evt. andet relevant fagpersonale) samt tolke som led i projektet Helhedsorienteret indsats vedr. udsatte etniske minoritetsforældre, VIA University College, 2016

³⁷ Arbejdet med etniske minoritetsfamilier i De Utrolige År – opkvalificeringsforløb for fagpersonale. Drejebog for undervisning, VIA 25.08.17

Daginstitutionspersonale i de to kommuner, der primært arbejder med flygtninge, var enige om, at det var nyttigt at få ny viden om familier med flygtningebaggrund. Pædagoger og lærere fra de to kommuner, der primært arbejder med indvandrere, var ligeledes enige om, at den ekstra viden om familier med anden etnisk baggrund end dansk var relevant, idet *"temaet om udsatte etniske minoritetsforældre er den røde tråd i projektet."* (Høje-Taastrup).

4.1.4 Håndbøger

For at understøtte læringen, er der blevet udarbejdet to håndbøger om DUÅ til udsatte etniske minoritetsfamilier for henholdsvis gruppeledere og tolke.³⁸

Der er tale om to let læselige og tilgængelige håndbøger, der indeholder en række pædagogiske og letforståelige illustrationer, som rammer DUÅ-forløb og metoder godt ind og giver plads til at skrive notater. Håndbøgerne er udviklet med afsæt i de foreløbige erfaringer fra de fire projektkommuner kombineret med viden om, hvordan DUÅ-principperne bringes bedst i spil i arbejdet med udsatte etniske minoritetsfamilier.

4.2 Organisation

4.2.1 Identifikation og rekruttering af forældre

For de første fire forløb var det en stor udfordring at rekruttere deltagere, fordi kommunerne ikke havde erfaring med at rekruttere minoritetsforældre til denne type forløb, og fordi rekrutteringen i flere kommuner foregik ved at rekruttere forældre individuelt.

Forældrene følte sig udsatte, når de fik en henvendelse fra kommunen. De frygtede, at myndighederne kunne finde på at tvangsanbringe deres børn, eller at det kunne blive offentligt kendt, at de havde problemer. De tøvede derfor med at tage imod tilbuddet eller ønskede ikke at deltage.

Forældrene manglede desuden kendskab til det danske kommunale system og vidste ikke, at kommunerne reelt ønskede at hjælpe dem til bedre at kunne stimulere og støtte deres børn.³⁹

Ved rekrutteringen til de næste fire forløb, havde deltagerkommunerne fået mere erfaring med målgruppen. Det betød, at kommunerne besluttede at samar-

³⁸ <http://uim.dk/publikationer/de-utrolige-ar-dua-til-udsatte-etniske-minoritetsfamilier-handbog-til-gruppeledere> og <http://uim.dk/publikationer/de-utrolige-ar-dua-til-udsatte-etniske-minoritetsfamilier-handbog-til-tolke> "De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsfamilier" for henholdsvis gruppeledere og tolke. For Udlændinge- og Integrationsministeriet, Styrelsen for International Rekruttering og Integration. VIA University College, 2019.

³⁹ Se midtvejsevalueringen for en uddybning.

bejde direkte med daginstitutionerne, som nu indstillede forældre eller grupper af forældre fra bestemte målgrupper til deltagelse.

Dette blev suppleret med afholdelse af fælles møder i daginstitutioner med udvalgte etniske minoritetsforældre-grupper. Her blev kvaliteterne ved DUÅ understreget, samt at det var frivilligt at deltage. Forældre, som tidligere havde deltaget i DUÅ, deltog som ambassadører. Dette var vigtigt for kommunikationen om DUÅ og troværdigheden af programmet.

Det bidrog til erfaringsopsamlingen, at tre deltagerkommuner valgte at fortsætte med samme målgrupper i det andet forløb. Mens en kommune, i god tid, valgte en ny målgruppe (kinesiske forældre). Sidstnævnte gruppe var fra starten positive over for deltagelse.

Derudover havde kommunerne produceret foldere om DUÅ på arabisk (Mariagerfjord), kinesisk (Høje-Taastrup), tyrkisk (Høje-Taastrup og Ishøj) og urdu (Høje-Taastrup og Ishøj), som blev omdelt blandt mulige deltagerforældre.

4.2.2 Gennemførelse, frafald og afbud

Gennemførelsesprocenten for de deltagende forældre var 85 %, hvilket må antages at være højt for denne målgruppe. Frafaldet var 15 %, heraf flest fædre. (Se mere herom i afsnit 2.2).

Frafald skyldtes for flere fædres vedkommende, at der var få mænd, der deltog, at de anså børnepasning for at være kvindernes ansvar, sygdom, traumer, PTSD eller at deltagere startede på VUC eller arbejde. Det betød, at et hold (Holstebro) udelukkende blev gennemført med mødre.

Der var løbende en del afbud til undervisningen, bl.a. fordi forældrene var under tidspres. Under observation af mødegange oplevede vi ofte, at forældre kom for sent, nogle fordi de kom direkte fra uddannelse, praktik eller arbejde. Dertil kom pligter som aflevering, afhentning og pasning af børn og madlavning.

En forælder beskrev det således: "*Her til morgen var jeg stresset, jeg har seks børn, det går stærkt!*" (Mariagerfjord).

Gruppelederne gjorde her en stor indsats for at få forældrene til at møde op, bl.a. ved at ringe rundt til deltagerne for at sikre sig, at de mødte op.

I en kommune (Mariagerfjord) løste de udfordringen med stabil deltagelse ved at indgå en aftale med en sagsbehandler om, at de deltagende flygtninge kunne blive fritaget for forpligtelser, der var indgået med kommunen, mod at de fik mødepligt til DUÅ. Dette var også et ønske i andre kommuner, men kunne ikke lade sig gøre, trods det, at det ifølge puljevejledningen til projektet var et krav

til kommunerne, at 'DUÅ-undervisningen ikke kommer i konflikt med de øvrige tilbud, borgeren er forpligtet til at deltage i'.⁴⁰

4.2.3 Samarbejde mellem faggrupper

Spørgeskemaundersøgelse II og interviews med gruppeledere og daginstitutionspersonale peger på, at der ikke blev etableret en egentlig samarbejdsmodel i hver af de fire deltagerkommuner, som systematisk understøttede indsatsen.⁴¹

Således varierede det fra kommune til kommune, om gruppeledere og daginstitutionspersonaler mfl. oplevede, at der var etableret et velfungerende samarbejde. Dette blev understøttet af interviews, hvor pædagoger til fokusbørn i to kommuner beskrev, at de ikke var blevet informeret om, hvordan forløbene skred frem, og at de ikke deltog i en dialog om, hvordan de kunne støtte forældre og fokusbørn i deres indbyrdes relationer og læring.

Derudover var samarbejdet udfordret, fordi faggrupperne opererer i en travl hverdag. Det har derfor betydning, om de har nem adgang til at kommunikere med hinanden, som f.eks. i en daginstitution, hvor det første DUÅ-forløb blev afholdt. I den periode var der en høj grad af samarbejde mellem gruppeledere og daginstitutionspersonale. Det førte til, at forældre, daginstitutionspersonale og gruppeledere fik, hvad de kaldte "*et fælles DUÅ-sprog*" (Holstebro).

Samarbejdet blev dog styrket fra første til andet forløb omkring rekrutteringen af de nye forældrehold, hvor daginstitutionerne spillede en central rolle.

Ligeledes blev der i deltagerkommunerne afholdt to til tre informationsmøder i forbindelse med hvert forældreforløb, hvor daginstitutionspersonale mfl. blev informeret om forløbet. Interviews viste dog, at flere daginstitutionspersonalet ikke kunne huske, hvad møderne handlede om.

I to kommuner (Høje-Taastrup og Holstebro) udsendte gruppelederne et nyhedsbrev hver anden måned (fra og med den anden afholdte mødegang) eller et køleskabsnotat efter hver mødegang (for begge DUÅ-forløb), som kort redegjorde for temaer og læringspunkter fra forløbene. Dette blev højt værdsat af daginstitutionerne, som rykkede for informationerne, hvis de var forsinkede.

Se midtvejsevaluering for uddybning af samarbejdet i første fase af projektet.

4.2.4 Børnepasning og socialt samvær

Som en del af DUÅ-konceptet, der går ud på, at det skal være "rart at deltage"⁴², organiserede deltagerkommunerne børnepasning, mens forældrene deltog

⁴⁰ Puljevejledningen til kommunerne, SIRI, 2017.

⁴¹ Se Bilag C for den fulde ordlyd af svarene på spørgeskemaundersøgelse II.

⁴² "*Sørg for, at det er rart for forældrene at komme.*" "*De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsfamilier*". Håndbog til gruppeledere. 2019. For SIRI. VIA University College. s. 47, gul boks, nederst.

i kurset, samt en times fælles samling omkring et kaffebord eller aftensmåltid ved samtlige mødegange. Det fungerede godt og gav tid til socialt samvær, uformelle samtaler mellem gruppeledere og forældre, nogle ved hjælp af tolk, og socialt samvær mellem og i familierne.

På syv ud af de otte hold deltog børnene i det sociale samvær. Mens det ikke var muligt på et hold, idet det ikke her var muligt at få børnene passet på kursusstedet. Dette, samt hold medkurser sent på dagen, gav anledning til frustration blandt de deltagende forældre, da de oplevede, at børnene var trætte og udmattede, når de først så deres børn efter spisetid om aftenen.

4.3 Forældrekurser

I det følgende bliver gruppeledernes og tolkenes rolle og metoder analyseret, med særligt fokus på, hvordan viden blev overført til deltagerforældrene (transfer). For en detaljeret gennemgang af DUÅ-kurset henvises til midtvejsevalueringen.⁴³

4.3.1 Gruppeledernes rolle og metoder

Gruppelederne var allerede-DUÅ-certificerede og havde alle mere end ti års erfaring i DUÅ. De var, som i alle DUÅ-forløb, ansvarlige to og to for tilrettelæggelse og gennemførelse af forløbene. Ved gennemførelsen udviste de alle højest mulige grad af metodelojalitet og muliggjorde en høj grad af transfer til de deltagende forældre. Dette er en del af DUÅ-metoden og en forudsætning for, at det var muligt at opnå de effekter, som fremgår af kapitel 3.

Indenfor denne ramme, og i fuld overensstemmelse med DUÅ-metoden, valgte gruppelederne at tilpasse videoklip og rollespil, så de passede til denne specifikke målgruppe. F.eks. valgte gruppelederne nogle af de kortere videoklip, fordi de egnede sig bedre til tolkning, anvendte flere visuelle udtryk i hjemmeopgaverne og arbejdede mere på formen i rollespil, da de fleste i målgruppen ikke havde tidligere erfaringer med rollespil i deres hjemlande. Det betød, at gruppelederne ofte spillede rollespillene selv, før de bad deltagerforældrene om at spille rollespil. På den anden side var der også nogle af forældrene (særligt den kinesiske gruppe), som var hurtige til at forstå og bidrage til rollespil mv.

Det fremgår af gruppeinterviews med de otte forældregrupper, at samtlige forældre havde stor respekt for gruppelederne, og at de var utroligt glade og taknemmelige for at have deltaget i forløbet.

Indledningsvis blev gruppeledere og forældre enige om et sæt fælles regler for DUÅ-forløbet, som fremgår af opslag i kursuslokalet, hvor forældrepyramiden, oversigter over DUÅ-begreber og opsummering af undervisningsforløb også kan findes.

⁴³ Midtvejsevaluering, 2.1 Kompetenceopbygning af fagpersoner

Til mødegangene skiftedes gruppelederne til at præsentere dagens tema, coache øvelser og rollespil samt løbende erfaringsopsamle med forældrene. De afsluttede hvert forløb med at gennemgå de vigtigste konklusioner fra dagen og give forældrene en hjemmeopgave, hvor de skulle forsøge at anvende den præsenterede metode og begreb med deres fokusbarn/børn.

En forælder understregede, at det havde stor betydning for hende, at gruppeledernes råd var konkrete: *"Gruppelederne siger ikke bare, at vi skal give vores børn pligter. De spørger, hvordan er det hjemme hos jer? Har I pligter? Hvilke kunne I have brug for, som kunne hjælpe jer i forhold til jeres børn?"* (Ishøj).

4.3.2 Forberedelse og kursusmateriale

Som forberedelse til den første mødegang anvendte gruppelederne forholdsvis mange ressourcer på de indledende udfordringer, herunder etablering af procedurer for DUÅ-forløbet gennem brug af en eller flere tolke, udvælgelse af vignetter og handouts, og, i nogle kommuner, udvælgelse af og udgifter til oversættelse af kernebegreber på urdu, tyrkisk, arabisk og kinesisk.

Der blev ikke i projektføreløbet etableret et system for deling af materialer, som kommunerne selv har fået oversat, men det var noget gruppelederne efterspurgte.

Der var bl.a. et ønske om mere oversat materiale i form af DUÅ-kernebegreber (ros, beskeder, mv.), forældre-pyramiden, grisen/skattekiste/have og oversættelse/lægge lyd på vignetter om brug af DUÅ på deltagernes sprog.

Der var desuden et ønske fra gruppeledere om, at dette materiale skulle sprogligt og indholdsmæssigt kvalitetssikres.

4.3.3 Tolkning

Gruppeledere og tolke understregede, at de havde et godt samarbejde med en klar arbejdsdeling. De mødtes før mødegangen til forberedelse af og gennemsyn af vignetter og efterfølgende til en uformel evaluering af dagens forløb. Ligeledes fik gruppelederne ofte hjælp til at forstå kulturelle udfordringer.

Under observation af en mødegang i en kommune var det dog tydeligt, at en tolk ikke beherskede dansk flydende, og at der var ord og begreber, som tolken ikke forstod.⁴⁴ Det sætter spørgsmålstegn ved, om der er sikkerhed for at tolke, der ikke er sproguddannede i de tolkede sprog, tolker korrekt. Dette understøttes af spørgeskemaundersøgelsen med tolke, som viser, at ti af de efteruddannede tolke har andet sprog end dansk som modersmål, og at flere tolke har en folkeskoleuddannelse som højeste uddannelsesniveau.

⁴⁴ Denne tolk deltog ikke i det andet undervisningsforløb.

Der er endvidere risiko for, at tolke bliver inddraget i kurset og sætter deres eget aftryk på det oversatte. Et eksempel peger på, at tolken fungerede som kulturel oversætter. Tolken fortalte: *"Når vi omformulerer det, kan du se på folk, om de forstår, hvad du har sagt. Så prøver du at omformulere eller give eksempler på det, der er blevet sagt. Kulturmæssigt kan de forstå det. På den måde bliver det mere spiseligt. Vi [tolk og gruppeleder] kan samarbejde ud fra kropssprog og tale-tone. De ved, hvornår jeg stopper med at oversætte, og vi forstår hinanden."*

Tolken beskriver, hvordan det forekommer nødvendigt at tolke kulturelt, således at forældrene bedst muligt forstår budskabet. Det kan være i strid mod de eksisterende tolkeetiske principper som neutralitet eller habilitet. I håndbogen for tolke introduceres de tolkeetiske principper, men samtidigt forklarer håndbogen, hvorfor tolken ikke "bare" er "en maskine".⁴⁵

4.3.4 Hjemmebesøg

Ifølge mini-spørgeskemaundersøgelse med forældre fik 46 ud af 49 forældre hjemmebesøg eller besøg i daginstitutionen af en eller to gruppeledere. 40 ud af de 49 angav, at besøget understøttede deres læring og brug af DUÅ-metoden i forhold til deres fokusbarn/børn (Bilag B).

Flere gruppeledere forklarede, hvordan hjemmebesøgene skabte et bedre kendskab til forældrene og tryghed mellem gruppeledere og forældre. Gruppelederne mente, at det var en fordel, at de på den måde fik mulighed for at mødes uden tolk.

En gruppeleder uddybede: *"Vi kommer ind under huden af forældrene og finder ud af, hvem de er, og får mere viden om, hvad de ser som udfordringer med deres børn. For eksempel sådan noget som at have børn med i det offentlige rum og forældrenes angst for, at børnene bliver trætte og skriger. De tør åbne op og komme med konkrete spørgsmål."* (Holstebro).

⁴⁵ "De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsfamilier", Håndbog til tolke. For Udlændinge- og Integrationsministeriet, Styrelsen for International Rekruttering og Integration. VIA University College, 2019.

5 Barrierer for læring

I dette afsnit ser vi på, hvilke barrierer der har vist sig for læring, herunder mangelfuldt kendskab til dansk og særlige udfordringer i nogle af de deltagende familier.

Trods de mange resultater af indsatsen, tyder data på, at et lavt eller ingen uddannelsesniveau, mangelfuldt kendskab til dansk og særlige udfordringer i nogle af de deltagende familier, har udgjort en barriere, så enkelte familier i projektet ikke fik tilstrækkeligt gavn af DUÅ-læringen.

Mangel på kommunikation mellem forældre og daginstitutionspersonale kan eksempelvis være en hæmmende faktor i forhold til at give forældre bedre færdigheder til at udøve deres forældreskab. Skal DUÅ-kurset kunne hjælpe forældrene med denne del, er sprogforståelse et vigtigt element i forankringen.

En integrationsmedarbejder forklarede: "*De andre pædagoger taler ikke med forældrene, for det er mig, der kan deres sprog.*" Hun fortalte, hvordan hun gav uformel vejledning til forældre om dagligdags spørgsmål og opdragelse, som forældre gerne vil have hjælp til. Et eksempel var en far, som ønskede svar på en masse spørgsmål, men ikke havde sprog til at kommunikere med pædagogerne.

Integrationsmedarbejderen er efteruddannet i DUÅ og kommunikerer med forældrene på deres modersmål om de nye metoder, som forældrene har lært på kurset. Det bidrager til forældrenes læring.

En pædagog fortæller: "*Vores kommunikation med forældrene er begrænset pga. sprog. Faren kan meget lidt engelsk. Det er vores største udfordring.*" (Høje-Taastrup).

Der var endvidere flere eksempler på, at pædagoger eller forældre ikke mente, at DUÅ virkede i relation til et barn. Ligesom der var eksempler på, at forældre havde vanskeligt ved at omsætte DUÅ i praksis.

En pædagog forklarede om en dreng, hvis forældre lå i skilsmisse, at DUÅ-metoden, som havde god indvirkning på andre børn på stuen, ikke virkede for

ham: "Jeg har et barn, som DUÅ ikke virker på. Han er alt for intelligent. Han kan ikke være i ros. Vi bruger derfor andre strategier, hvor han får ros helt for sig selv. Vi har rykket os selv i håret over dette, og vi har talt med hans mor og far om det. Jeg ved ikke, hvor meget forældrene kan tage det ind – moren øver sig og er med i DUÅ. Vi har mange møder med forældrene, hvor vi taler DUÅ med dem." I dette tilfælde har pædagoger og forældre samarbejdet om at tilpasse DUÅ-metoden ros netop til denne dreng, da han ikke reagerede på de samme strategier, som de andre børn i hans aldersgruppe.

En anden pædagog fortalte: "Min kollega og jeg er enige i, at DUÅ ikke har hjulpet, fordi familien gør, hvad det passer barnet. F.eks. ved fastelavn, hvor de kom med barnet, da det var slut. Det er manglende overskud, generel almen forståelse for, hvorfor det er godt at komme i børnehaven og få et godt socialt liv. Man skal minde forældrene om, at barnet skal komme, så er de gode til at huske det." (Høje-Taastrup).

Eksemplet er udtryk for en familie, som har udfordringer med læringen og dermed også med at videreføre læringen i relation til deres barn.

6 Forventninger til langsigtet effekt

I dette afsnit ser vi på, om det kan forventes at DUÅ-læringen har en langsigtet effekt for målgruppen af udsatte etniske minoritetsforældre og deres børn.

Observationer af DUÅ-mødegange og interviews med forældre og gruppeledere på to opfølgingsmøder for to hold, som havde afsluttet et grundforløb et halvt år tidligere⁴⁶, viste, at forældrene var i stand til at fastholde anvendelsen af DUÅ-metoder som børnestyret leg, ros, belønninger, ignorering og timeout. Det skal her nævnes, at det ene hold bestod af mødre, som var relativt veluddannede.

Alligevel kan der argumenteres for, at det ville være nyttigt, hvis der blev afholdt et årligt opfølgingsmøde for de tidligere deltagende forældre med vægt på opfriskning og fortsat forankring af læringen og brug af DUÅ-redskaber i praksis.⁴⁷

Selvom studier i effekten af DUÅ generelt viser, at der på tværs af målgrupper i forskellige lande og opdragelsestraditioner er sket (væsentlige) forbedringer i forhold til adfærd og sociale kompetencer blandt de deltagende børn og forældre, er resultater fra eftermålinger todelte.

Her viser nogle studier, at DUÅ har haft en vedvarende positiv effekt for forældre og børn op til to år efter gennemførslen af et forløb. Mens andre viser, at effekten ikke blev vedligeholdt, og at der blev rapporteret periodiske tilbagefald blandt forældre og børn.⁴⁸

⁴⁶ Som en del af DUÅ-metoden er der planlagt to til tre opfølgingsmøder efter hvert af de otte gennemførte DUÅ-forløb.

⁴⁷ Det skal her bemærkes, at størstedelen af forældrene (45 ud af 49) i minispørgeskemaundersøgelsen svarede, at kursets længde var passende.

⁴⁸ <https://www.vive.dk/da/udgivelser/systematisk-review-af-effektviden-om-de-utrolige-aar-duaa-8445/> "Systematisk review af effektviden om "De Utrolige År" (DUÅ). Et forskningsnotat om DUÅ børne-, forældre- og lærerprogrammer" KORA, 2015.

Det peger på, at det ikke er entydigt, at DUÅ forældreprogrammer har en varig effekt, og at udsatte forældre og børn kan være særligt udfordrede med at vedligeholde læringen.

Det ville derfor være relevant at finde en metode til at vedligeholde de indlærte kompetencer samt gennemføre en eftermåling eller post-evaluering af forældreprogrammet, f.eks. to år efter projektophør.

7 Konklusioner og anbefalinger

I det følgende præsenteres overordnede og detaljerede konklusioner og anbefalinger fra evalueringen af "*Helhedsorienteret indsats til udsatte etniske minoritetsforældre gennem afprøvning af forældreprogrammet De Utrolige År, DUÅ Førskole (DUÅ)*."

Formålet med projektet var at styrke forældrekompetencer og forældreansvar blandt udsatte, etniske minoritetsforældre til børn i alderen tre til otte år med henblik på, at børnene opnåede bedre trivsel og mulighed for større fysisk og social udfoldelse i kraft af styrket forældreskab. Projektet blev gennemført af Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI) i samarbejde med fire kommuner.

7.1 Overordnede resultater

Indsatsen har i afprøvningsperioden haft stor effekt på målgruppen af udsatte etniske minoritetsforældre og deres børn. Med få undtagelser har forældrenes deltagelse i DUÅ resulteret i en bedre relation mellem forældre og børn, vendt negativ forældrepraksis og problemadfærd hos børnene til positiv forældrepraksis og styrkede sociale kompetencer hos børnene samt boostet forældrenes og børnenes trivsel og selvtillid. Således indeholder indsatsen vigtige, integrationsfremmende elementer.

Effekten har konkret vist sig på følgende områder:

- > Styrkede forældrekompetencer, mestringsevner og ansvar
- > Udvikling af positive forældre-børn-relationer, konsekvens og forudsigelighed i forældreskabet
- > En mere struktureret og mindre konfliktfyldt hverdag i relation til børnene og mellem forældrene
- > Udvikling af børnenes trivsel, sociale kompetencer og skoleparathed
- > Styrkelse af børnenes rettigheder i hjemmet til at lege og blive hørt
- > En mere ligelig rollefordeling mellem forældrene i hjemmet, som har medført, at fædre nu også leger og taler mere med deres børn og sætter grænser for de yngre børn

- Forældreforståelse for daginstitutionernes rolle i samfundet og for, at pædagoger har en lærende rolle i forhold til børnene og i forhold til at gøre børnene skoleparate
- Øget forældretrivsel og selvværd samt mod til at færdes i det offentlige rum
- Skabelse af venskaber og netværksdannelse med andre etniske minoritetsforældre
- Styrket forældrenes sproglige kompetencer ved læring af DUÅ-begreber og mod til at tale dansk.

Projektet har opfyldt målsætningen om at styrke de deltagende forældres kompetencer og ansvar i kraft af styrket forældreskab, både i forhold til målgruppen af børn mellem tre og otte år, og i mange tilfælde også over for yngre og ældre børn. Børnene har fået en langt bedre trivsel gennem øget fysisk aktivitet og social udfoldelse og har desuden fået større tryghed i hverdagen pga. færre konflikter med forældrene.

7.2 Detaljerede konklusioner

Metode

Effekterne er et resultat af valg af en metode, hvor der på forhånd var evidens for virkning, høj metodefidelitet, og grupeledernes evne til at skabe en professionel og konstruktiv relation til forældrene. Indenfor denne ramme, og i fuld overensstemmelse med DUÅ-metoden, valgte grupelederne at tilpasse videoklip og rollespil, så de passede til denne specifikke målgruppe.

Relevans og målgruppe

En lang række studier viser, at DUÅ Førskole har en positiv indvirkning på forældreskabet på en måde, der understøtter forældres og deres børns trivsel. Derimod er der mindre viden om, hvorvidt DUÅ virker for etniske minoritetsforældre, som kommer fra lande og kulturer, hvor forældreansvaret udøves på andre måder end i vestlige lande.

Derfor var det relevant at afprøve effekten af DUÅ Førskole på udsatte, etniske minoritetsforældre fra ikke-vestlige lande, som havde udfordringer med deres børn, og som selv havde udfordringer med at forstå og begå sig i det danske samfund.

De 59 forældre (85 %), der gennemførte forløbet, var alle overordentligt begejstrede for udbyttet af læringen og argumenterede for, at alle, både etniske minoritetsforældre og danske forældre, burde få et tilbud om at deltage i et DUÅ-forløb, når de får deres første barn.

Deltagerforældre med flere uddannelses- og sprogfærdigheder havde bedre forudsætninger for (hurtigere) at tilegne sig og anvende DUÅ-metoderne end forældre med intet eller et lavt uddannelsesniveau og ringe sprogfærdigheder i dansk. Alligevel fik begge grupper et stort udbytte af undervisningen.

Knap to tredjedele af deltagerne var mødre, og ét hold bestod udelukkende af mødre. Det peger på, at der skal en særlig indsats til for at rekruttere mænd

blandt etniske minoritetsforældre. Flere deltagende kvinder løste denne udfordring ved at videreformidle læringen til deres mænd, der, som de sagde, til fulde støttede dem. For andre familiers vedkommende førte mændenes manglende deltagelse til en lavere metodefideltet og mindre effekt.

Konkrete resultater

Afprøvningen af DUÅ Førskole viser, at langt de fleste deltagende etniske minoritetsforældre og deres fokusbarn/børn på kort sigt og et halvt år efter projektophør har opnået markante positive effekter, herunder at forældrene har:

- > Vendt negativ forældrepraksis og problemadfærd hos deres fokusbarn/børn til positiv forældrepraksis og positiv adfærd hos børnene.
- > Fået øget forståelse for læringsbegreber og tilegnet sig redskaber og metoder, som bidrager til at udvikle børnenes sociale kompetencer og trivsel, herunder: leg og læring, motivation og problemløsning gennem ros, nabo-ros og belønning, grænsesætning, at skabe respekt for regler og adfærd, at være konsekvente og samtidig positive i deres opdragelsesmetoder.
- > Skabt sig en rolig, forudsigelig, struktureret og mindre konfliktfyldt hverdag, etableret en mere ligelig rollefordeling mellem forældrene, er begyndt at lege med deres børn og samles til fælles spisning og tale med deres børn under måltidet. Det bidrager til børnenes sociale udvikling og til, at børnene får flere rettigheder i hjemmet, f.eks. til at lege og blive hørt.
- > Fået forståelse for daginstitutionernes rolle i samfundet og for, at pædagogerne har en lærende rolle i forhold til deres børn og til at gøre børnene skoleparate (transfer). Forældre er blevet bedre til at opholde sig i daginstitutionerne og håndterer nu hente-bringe-situationen på en måde, så de har færre konflikter med børnene. Det smittede positivt af på forældre-børnrelationen og børnenes relation til andre børn og pædagoger i daginstitutionerne.
- > Udviklet sig sprogligt og forstår og taler mere dansk under DUÅ-forløbene. Forældrene har etableret et fælles 'DUÅ-sprog', hvor de er blevet i stand til at indgå i dialog med hinanden og anvende danske sproglige udtryk i kommunikationen med pædagoger om udfordringer med deres børn. Nogle forældre er begyndt at læse børnebøger højt for deres børn. Det har samlet set betydet, at forældre og børn er blevet mere skoleparate.
- > Fået mere selvtillid og bedre trivsel, særligt mødrene.
- > Fået mod til at færdes i det offentlige rum med deres børn, særligt mødrene. De er blevet bedre til at forebygge konflikter og til at ignorere, hvis andre kigger på dem, når deres børn ikke opfører sig hensigtsmæssigt.
- > Opbygget netværk med andre DUÅ-forældre, som de kan tale med om udfordringer i børneopdragelsen, når de møder dem i daginstitutionen eller i det offentlige rum.

Effektivitet

- > De positive effekter er et resultat af højeste grad af metodefidelitet. Det gælder arbejdet med at skabe en god relation til forældrene, systematisk læring og brug af DUÅ-metoder som forældrepyramiden, grisen/skattekiste/haven, leg og læring, ros, naboros, belønning, beskeder, planlægning, rutiner, ignorering og timeout, veltilrettelagte mødegange, innovative rollespil, hjemmeopgaver, fællesspisning med børn, børnepasning, besøg i hjemmene eller i daginstitution, opfølgingsmøder og systematisk kontakt til forældre, der udeblev fra mødegange.
- > Rekrutteringen til det første forløb var vanskelig og forsinkede gennemførelsen betydeligt. Bl.a. følte forældrene sig udsatte ved at blive kontaktet af kommunen og frygtede, at deres børn ville blive tvangsfjernet. Dette blev der taget højde for ved andet forløb, hvor gruppeledere og daginstitutioner holdt fællesmøder med mulige forældredeltagere, hvor forældre fra det første forløb deltog som ambassadører. Det medførte, at det blev lettere at rekruttere forældre fra målgruppen. Mange forældre anbefaler desuden DUÅ til familie og netværk og skaber derved efterspørgsel efter DUÅ.
- > Mænd deltog ikke eller faldt fra, fordi de ikke følte sig tilpas ved at være eneste mand på et hold, eller fordi de anså børnepasning for at være kvindernes ansvar. Frafald og afbud skyldtes også sygdom, traumer, og at forældrene generelt var under stort tidspres i forhold til at deltage i sprogundervisning, uddannelse, praktikophold, arbejde eller børnepasning.
- > Samarbejdet mellem faggrupperne var udfordret, fordi de opererer i en travl hverdag. Det var muligvis årsagen til, at der ikke blev etableret en samarbejdsmodel i hver af de fire kommuner, hvor ledere, gruppeledere, daginstitutionspersonale, integrationsmedarbejdere og lærere i indskoling systematisk indgik i en dialog om identifikation, rekruttering og gennemførelse af programmet.
- > Valg af simple organisationsformer ser ud til at give den mest effektive organisering og samarbejde med daginstitutioner. En kommune valgte for det første hold at rekruttere forældre fra én sproggruppe og én daginstitution og at afholde forældreforløbene i daginstitutionen. Det førte til en informativ og løbende dialog med gruppeledere og pædagoger.
- > Gennemførelse af forløb med tolk(e) tager længere tid, end det tager at gennemføre hold, hvor der udelukkende tales ét sprog (dansk).
- > Da håndbøger og vignetter ikke foreligger på deltagernes modersmål, da og flere havde et lavt uddannelsesniveau, kunne de fleste deltagere ikke forberede sig ved at gennemlæse materialet.
- > Selvom de fleste deltagende tolke virkede kompetente, var tolkenes uddannelsesniveau generelt lavt.

- > Børn og forældre får bedre støtte til at anvende DUÅ, hvis daginstitutionspersonalet er uddannede i DUÅ eller lignende metoder, og hvis de støtter op om læringen. Enkelte daginstitutionspersonaler mente ikke, at de i daginstitutionen kunne se, at DUÅ viste resultater for forældre-børn-relationen.

Varig effekt

- > DUÅ blev fortsat anvendt af forældre fra to hold, der havde gennemført et forløb et halvt år tidligere. Om forældrene på lang sigt vil fortsætte med at anvende DUÅ i hverdagen, er det for tidligt at konkludere.
- > Det har ikke været muligt at undersøge, om DUÅ-forløbet får effekt på lang sigt.

7.3 anbefalinger

Følgende er anbefalinger til fremtidig gennemførelse af forældreprogrammer til udsatte etniske minoritetsforældre, hvor gennemførelse af DUÅ kan være relevant, samt anbefalinger til fastholdelse af DUÅ-læringen:

- > Overvej, om DUÅ Førskole kan indgå i integrations- eller beskæftigelsesindsatser for udsatte, etniske minoritetsforældre.
- > Tilbyd DUÅ Førskole eller andre forældreprogrammer, som har vist stor effekt, til udsatte, etniske minoritetsforældre med børn i aldersgruppen tre til otte år, som har behov for familiestøtte.
- > Overvej at uddanne daginstitutionspersonale i DUÅ eller andre forældreprogrammer, som har vist stor effekt, i daginstitutioner med mange udsatte etniske minoritetsforældre. Etablér en rullende plan for efteruddannelse af pædagoger og andet personale.
- > Overvej hvor mange sproggrupper, der skal indgå i et DUÅ-forløb. Hvis der er mangel på veluddannede tolke i kommunen, bør der kun indgå én sproggruppe i et forløb.
- > Udvalg veluddannede tolke, eller tolke, som med sikkerhed behersker de sprog, der skal tolkes til og fra.
- > Prioriter, hvis muligt, at de deltagende forældre har børn i samme daginstitution, og at kursusforløbet finder sted i selvsamme institution. Det vil styrke dialogen mellem daginstitutionspersonale, gruppeledere og forældre samt samværet med børnene.
- > Etabler en samarbejdsmodel, som har fokus på rekruttering, fastholdelse, forældrenes målsætning med deltagelse, gennemførelse, løbende evaluering af forløbet og samarbejde med andre kommuner. Samarbejdet bør være forankret i et af de beslutningstagende fora i kommunen og have delta-

gelse af gruppeledere, daginstitutionsleder, pædagoger og integrationsmedarbejdere med ansvar for DUÅ-børn.

- > Rekrutter forældre og fokusbørn i samarbejde med daginstitutioner. Forsøg at inkludere både mødre og fædre, f.eks. ved at alliere sig med fædre, som kan bistå med at rekruttere andre fædre.
- > Ved rekruttering af forældre bør kommunen sikre, at forældrene føler sig trygge, og at det kommunikeres, at DUÅ er et positivt tilbud. Inviter ambassadører, som selv har deltaget i DUÅ, til møder med forældrene.
- > Udarbejd i samarbejde med gruppeledere og forældre et til tre mål for, hvad forældrene vil opnå ved deltagelse i DUÅ.
- > Planlæg mødetidspunkter i samarbejde med forældrene, så de kan forenes med forældrenes andre forpligtelser.
- > Samarbejd med andre kommuner med henblik på udveksling af erfaring og data, efteruddannelse af fagpersoner og brug af tolke.
- > Følg i øvrigt DUÅ-forskrifterne, som allerede-uddannede DUÅ-gruppeledere er bekendte med.

Specifikt for det gennemførte program

- > Afhold et årligt opfølgningsmøde for forældrene, der har deltaget i DUÅ, med vægt på opfriskning og fortsat forankring af læringen og brug af DUÅ-redskaber i praksis.
- > Gennemfør en eftermåling eller post-evaluering af forældreprogrammet, f.eks. to år efter projektophør.
- > Overvej, med henblik på at understøtte udbredelsen og gennemførelsen af DUÅ i flere kommuner, at publicere oversat og kvalitetssikret DUÅ-materiale (foldere, lister med DUÅ-begreber mv.) på en hjemmeside, eller gør materialet tilgængeligt på anden måde.
- > Overvej, med udgangspunkt i evalueringen og andre erfaringer med DUÅ, at producere en folder om 'DUÅ til udsatte etniske minoritetsforældre', som rundsendes til landets 98 kommunalbestyrelser og kommunaldirektører med en anbefaling om at introducere DUÅ eller andre forældreprogrammer, der har vist effekt for denne målgruppe.

Bilag A Baggrundsdata for forældre

Vi har indsamlet baggrundsdata for udsatte etniske minoritetsforældre, der deltog i DUÅ-forløbet. Der er besvarelser fra 70 forældre i alt, 20 fra Holstebro, 13 fra Høje-Taastrup, 19 fra Ishøj og 18 fra Mariagerfjord kommuner. I nedenstående afsnit præsenteres baggrundsdata for forældrene.

Ud af de 70 registrerede forældre, gennemførte 59 forældre hele forløbet. Det har ikke været muligt at trække data ud fra de 11 forældre, som faldt fra, i det følgende.⁴⁹

- > Blandt de 70 forældre er 68 gift, én er skilt og én er enlig. Forældrene har angivet, hvilken rolle de har i familien, hvor 45 har rollen som mor, 24 har rollen som far, og en enkelt er stedfar.
- > De 70 forældre har i gennemsnit tre børn, hvoraf tre børn i gennemsnit bor hjemme. Den største familie består af seks børn, mens den mindste består af et barn. I gennemsnit har forældrene to hjemmeboende børn på syv år eller yngre, imens de i gennemsnit har 1 barn over syv år.
- > Blandt børnene under 7 år, som er DUÅ-fokusbørn, er 56 % drenge og 44 % piger. 77 % af børnene under 7 år, som er DUÅ-fokusbørn, går i børnehave, 11 % er i vuggestue, 4 % er i indskoling, og 7 % går ikke i institution.
- > Blandt de deltagende forældre er 43 % fra Syrien, som er det land, hvor flest er født/opvokset i. Dernæst følger Tyrkiet med 16 %, Danmark med 11 %, Kina med 6 %, Statsløse palæstinensere fra Libanon med 3 %. 1 % er født/opvokset i hver af landene Afghanistan, Eritrea, Vietnam, Pakistan og Libanon
- > 14 % er født/opvokset i et andet land end de ovenstående.
- > De fleste forældre, svarende til 66 %, er ankommet til Danmark fra år 2010 frem til 2017. 16 % ankom i 00'erne, 13 % i 90'erne, 3 % i 80'erne og 2 % ankom i 70'erne.
- > 31 % af forældrene har boet på et asylcenter, mens 69 % ikke har boet på et asylcenter. I gennemsnit har de 31 %, der har boet på et asylcenter, opholdt sig der i 23 måneder.

⁴⁹ Summen af procenttallene kan være hhv. 98 % 99 %, 100 % eller 101 %. Det skyldes afrunding af tallene. Desuden har alle forældre ikke besvaret alle spørgsmål. Bemærk, at spørgsmålet har optrådt i to forskellige former i spørgeskemaet. I det ene spørgeskema, som er blevet besvaret af 11 forældre, var det muligt at placere sig i kategorierne "op til 4 år i folkeskole" og "mellem 4-10 år i folkeskole", mens det i det andet skema, som 25 forældre har udfyldt, var muligt at svare "har gået i folkeskole (angiv antal år)", hvor otte forældre udfyldte antal år. Herudover var der i andet skema mulighed for at svare "masters", hvilket ikke var en mulighed i første skema.

- > Alle forældre har angivet deres højeste fuldførte uddannelse, hvoraf 4 % af forældrene har ikke gået i skole. 7 % har gået 'op til 4 år i folkeskole', 31 % har 'mellem 4-10 år i folkeskole', og 7 % har gået i folkeskole uden at oplyse antal år. 6 % har gymnasium/handelsskole/lignende som højest fuldførte uddannelse, 10 % har erhvervsuddannelse, 6 % har en kort videregående uddannelse, 10 % har en mellemlang eller lang videregående uddannelse, 9 % har en master. 9 % har svaret 'andet' og angiver her danskundervisning, 9. klasse plus social- og sundhedshjælper, arbejde som elektriker uden uddannelse, VUC og kortere kurser af ca. et ½ års varighed i Danmark.⁵⁰
- > Blandt 67 af forældrene, svarer 21 % 'ja' til, at de har gennemført deres (formelle) uddannelse i Danmark. 79 % svarer 'nej'.
- > 31 % af alle forældrene deltager i et integrationsforløb med integrationsydelse, og 16 % svarer, at de har deltaget i et sådant forløb. 30 % har ikke deltaget i et forløb, og 23 % svarer 'ikke relevant'.
- > 63 % af alle forældrene har afsluttet danskuddannelse med prøvebevis (fordelt på 23 % 'Dansk 1', 29 % 'Dansk 2' og 11 % 'Dansk 3'). 13 % af forældrene har ikke gennemført en danskprøve, og 24 % svarer 'ikke relevant'.
- > Forældrene har angivet, hvad deres nuværende forsørgelsesgrundlag er. Her svarer 26 % 'Lønnet beskæftigelse uden tilskud', som er det forsørgelsesgrundlag flest forældre angiver. 23 % svarer 'integrationsprogram', 11 % svarer 'under uddannelse', 10 % svarer 'kontanthjælp eller lignende', 4 % svarer 'ledighedsydelse', 4 % svarer 'orlov' og 3 % svarer 'førtidspensionist/pensionist/efterløn'. 1 % svarer 'dagpenge eller lignende'. 17 % svarer 'andet'.
- > 59 forældre har svaret på spørgsmålet angående tidligere beskæftigelse. Otte har angivet 'husmor', to har angivet 'elektriker', to har angivet 'smed', to har angivet 'IT', to har angivet 'lærere' og to har angivet 'marketing' som tidligere beskæftigelse. De resterende 22 forældre har alle angivet forskellige beskæftigelser, herunder fabriksarbejder, lastbilchauffør og snedker, skrædder og chauffør, maler, kosmetolog, indkøb, handel, advokat og studerende.
- > Blandt de 58 forældre, der har angivet, hvilken institution familien blev henvist til at gå i forældreprogrammet DUÅ af, har 81 % svaret, at de blev henvist af en 'børnehave', 9 % er blevet henvist af en 'vuggestue' og 2 % har svaret en 'skole' (indskoling). 8 % har svaret 'andet', hvor to angiver

⁵⁰ I det ene spørgeskema, som er blevet besvaret af 11 forældre, var det muligt at placere sig i kategorierne "op til 4 år i folkeskole" og "mellem 4-10 år i folkeskole", mens det i det andet skema, som 25 forældre har udfyldt, var muligt at svare "har gået i folkeskole (angiv antal år)", hvor otte forældre udfyldte antal år. Herudover var der i andet skema mulighed for at svare "masters", hvilket ikke var en mulighed i første skema.

'skolebarn', to angiver 'familien henvendte sig selv' mens en enkelt skriver 'børnehave henviser, men skolebarn bliver fokusbarn'.

- > Ud af de 70 besvarelser er to forældre registreret som udgået af forløbet efter projektstart og før projektophør.

Bilag B Mini-spørgeskema forældre

Nedenstående afsnit viser svarfordelingen blandt forældrenes besvarelser som blev udfyldt i forbindelse med interviews foretaget i midtvejs- og slutevalueringen af DUÅ. Der er i alt afgivet 49 besvarelser. 27 forældre har svaret ved midtvejsevalueringen og 22 forældre ved slutevalueringen.

- > Af de 49 forældre, som har besvaret spørgeskemaet, har 11 angivet 'far', 37 har angivet 'mor', én har angivet 'væрге, andet'.
- > Ud af 47 forældre, som har angivet deres beskæftigelse, har 55 % angivet 'skole/uddannelse', 32 % som 'praktik/job', hvor 4 forældre har understreget 'job'. 4 % har angivet 'hjemmegående' som deres beskæftigelse og 9 % som 'andet'.
- > 78 % af forældrene har hørt om DUÅ-forløb for første gang igennem daginstitutionspersonale. 14 % af forældrene har angivet 'kommunal medarbejder', 4 % af forældrene har angivet 'gruppeleder, DUÅ-underviser' og 4 % har angivet 'eget netværk, f.eks. andre forældre'.
- > Lige over halvdelen af forældrene, 51 %, har angivet 'alle gangene', når de er blevet spurgt ind til hvor meget de har deltaget i DUÅ-kursusgangene. 47 % af forældrene har angivet 'over halvdelen af gangene, og en enkelt forælder har angivet 'under halvdelen af gangene'.
- > Dertil er 92 % af forældrene enige i, at antallet af kursusgangene passede til deres behov. Der er også 92 % af forældrene, der er enige i, at det er en fordel at der både deltager mødre og fædre på kurset. En forælder er uenig.
- > Alle forældrene, dvs. 100 %, er enige i, at de har fået forståelse for DUÅ-metoden, efter at have deltaget i forløbet.
- > 98 % af forældrene siger 'ja', når de er blevet spurgt, om de anvender de redskaber, de har lært i forløbet i din daglige kontakt med dit barn. En enkelt forælder har angivet 'både og'.
- > 94 % af forældrene har angivet 'ja', når de er blevet spurgt om, de har fået institutionsbesøg (samtale med daginstitutionspersonale eller gruppeleder i institution) eller hjemmebesøg? Og ud af 45 forældre der har svaret på spørgsmålet, har 89 % svaret 'ja' til at hjemmebesøg bidrog til læring og brug af DUÅ-metoden i forhold til dit barn, 2 % har svaret 'nej' og 9 % har svaret 'ved ikke'.

Resultater

- > Der er blevet spurgt ind til resultater af DUÅ-forløbet, og der svarede 98 % af alle forældrene, at de havde fået en bedre indsigt i pædagogernes/deres barns daginstitutiones forventninger til deres barn og til dem og deres familie. En forælder svarede 'nej'. Yderligere havde 98 % af forældrene fået bedre indsigt i deres barns sociale og personlige udvikling. En forælder sva-

rede 'ved ikke'. 100 % af forældrene har angivet 'ja', til at have fået en bedre indsigt i betydningen af leg og fritid. Derudover svarede 96 % af forældrene 'ja' til at have fået en bedre indsigt i hvordan man som forældre kan støtte deres barn i at forberede sig på skolestart, og 4 % svarede 'ved ikke'.

Bilag C Spørgeskemaundersøgelse II til daginstitutionspersonale mfl.

Nedenstående resultater viser svarfordelingen for Spørgeskemaundersøgelse II, som i forbindelse med slutevalueringen blev sendt ud til 61 fagpersonale fra de fire deltagende kommuner.

Baggrundsdata

- > Der er 17 respondenter i alt, hvoraf 11 har gennemført hele spørgeskemaet, og de resterende seks har kun gennemført en del af det. Derfor har vi i det følgende kun medtaget svar fra 11 respondenter. Af de 11 respondenter er tre fra Holstebro, tre fra Høje-Taastrup, to fra Ishøj og tre fra Mariagerfjord.
- > Af 11 respondenter har to personer (18 %) svaret 'ja' til, at der har været bekymringssager eller underretninger for et eller flere DUÅ-børn (i alt tre). Fem (45 %) har svaret 'nej' og fire (36 %) har svaret 'ved ikke'.

Relevans

- > Af 11 respondenter har ni personer (82 %) svaret 'ja' til, at DUÅ-metoden er relevant for udsatte etniske minoritetsforældre og deres børn. To (18 %) har svaret 'delvist'. Otte (73 %) har svaret 'ja' til, at DUÅ-metoden er relevant for udsatte etniske danske forældre og deres børn. To (18 %) har svaret 'delvist', og en (9 %) har svaret 'ved ikke'.

Efteruddannelse

- > Af otte respondenter har fire personer (50 %) svaret 'ja' til, at de er uddannet i DUÅ, før deltagelse i opkvalificeringen i DUÅ under forældreprogrammet DUÅ. Tre (38 %) har svaret 'nej', og en (13 %) har svaret 'ved ikke'. Der er blevet spurgt om, i hvilken grad respondenterne er blevet bedre til at hjælpe forældre i at anvende DUÅ-værktøjer efter deltagelse i opkvalificeringen i DUÅ. Heraf har en person (13 %) svaret i 'høj grad', fem (63 %) har svaret i 'nogen grad', og to (25 %) har svaret i 'mindre grad'.

Opsporing

- > Af 11 respondenter har fem personer (45 %) svaret 'ja' til, at de eller deres kollegaer har deltaget i opsporing og rekruttering af forældre til deltagelse i DUÅ-forløb. Tre (27 %) har svaret 'delvist', en (9 %) har svaret 'nej', og to (18 %) har svaret 'ved ikke'.

Samarbejde

- > Af 11 respondenter, har to personer (18 %) svaret 'ja' til et systematisk samarbejde om DUÅ-forløbet mellem respondenter selv eller dennes institution og DUÅ-gruppeledere. Fire (36 %) har svaret 'delvist', fire (36 %) har svaret 'nej', og en (9 %) har svaret 'ved ikke'.
- > Om der er et systematisk samarbejde mellem respondenter selv eller dennes institution og myndighedspersoner har to personer (18 %) svaret 'ja',

en (9 %) har svaret 'delvist', seks (55 %) har svaret 'nej', og to (18 %) har svaret 'ved ikke'.

- > 11 respondenter er blevet spurgt, om de og deres kollegaer systematisk er blevet informeret om de temaer, som forældrene har arbejdet med i DUÅ-forløbet. Heraf svarede tre personer (27 %) 'i høj grad', fire (36 %) har svaret 'i nogen grad', og fire (36 %) 'slet ikke'. Respondenterne har videre svaret på, om de og deres kollegaer er blevet informeret om, hvordan de kan støtte DUÅ-forældre og DUÅ-børn. Heraf svarede to personer (18 %) 'i høj grad', seks (55 %) har svaret 'i nogen grad'. En (9 %) har svaret 'i mindre grad', og to (18 %) har svaret 'slet ikke'.
- > Nedenstående tabel viser, hvor mange møder som omhandlede DUÅ, som var indkaldt af projektledere, DUÅ-gruppeledere eller ansat i kommunen, som de 11 respondenter, der har besvaret spørgsmålet, har deltaget i:

Antal møder	0	1	2	3	4	5
Respondenter	1	2	3	2	1	2

- > Heraf har fem personer (50 %) svaret 'delvist' til, om der er blevet fulgt op på møderne med konkrete tiltag eller information i forhold til DUÅ-forløbet. Tre (30 %) har svaret 'nej', og to (20%) har svaret 'ved ikke'.

Forældre

- > 11 Respondenter har svaret på, om de har oplevet, at deres kommunikation med dansktalende etniske minoritetsforældre er blevet forbedret efter, at forældrene havde deltaget i DUÅ-forløb. Her svarede en person (9 %) i 'høj grad', tre (27 %) 'i nogen grad', tre (27 %) 'slet ikke' og fire (36 %) 'ved ikke'.
- > Ligeledes blev der spurgt til om respondenternes kommunikation med ikke-dansktalende etniske minoritetsforældre var forbedret, hvor en person (9 %) har svaret 'i høj grad', to (18 %) 'i nogen grad', en (9%) 'i mindre grad', tre (27 %) har svaret 'slet ikke' og fire (36 %) har svaret 'ved ikke'.
- > 12 respondenter har svaret på i hvor mange familier, de har oplevet, at forældrene fik en forbedret relation til deres barn, efter at de har deltaget i et DUÅ-forløb. Tre (25 %) af respondenterne har oplevet at én familie fik en forbedret relation til deres barn. En (8 %) har oplevet at to familier fik en forbedret relation til deres barn, fem (42 %) har oplevet at tre familier fik en forbedret relation til deres barn, en (8 %) har oplevet at fire familier fik en forbedret relation til deres barn, en (8 %) har oplevet at fem familier fik en bedre relation til deres barn, og en (8 %) har oplevet at otte familier fik en forbedret relation mellem forældre og barn.
- > 11 respondenter svarede på, hvilke forbedringer de har oplevet i relationen mellem forældre og deres fokusbørn. De kunne vælge flere svarmuligheder. Heraf har syv personer (64 %) svaret 'rose deres barn/børn', fem (45 %) har svaret 'give beskeder', fire (36 %) har svaret 'aflevere eller hente deres

- barn', fire (36 %) har svaret 'planlægge deres tid', tre (27 %) har svaret 'anvende belønninger', tre (27 %) har svaret 'lege med barnet', to (18 %) har svaret 'sætte grænser', en (9 %) har svaret 'løse konflikter', en (9 %) har svaret 'anvende ignorering', en (9 %) har svaret 'anvende timeout', og en (9 %) har svaret 'jeg har oplevet få eller ingen forbedringer'.
- > På spørgsmålet om, hvilke forbedringer de oplever hos DUÅ-børnene, har fire personer (36 %) svaret 'bliver inddraget i leg med tosprogede børn', fire (36 %) har svaret 'trives bedre end tidligere', tre (27 %) har svaret 'er gode til at lege', tre (27 %) har svaret 'er gode til at lytte og snakke med andre børn og voksne', tre (27 %) har svaret 'føler sig hørt og forstået af deres forældre', tre (27 %) har svaret 'er blevet bedre til at udtrykke sig verbalt', tre (27 %) har svaret 'er blevet skoleparate', tre (27 %) har svaret 'er blevet mindre (negativt) udadreagerende', en (9 %) har svaret 'bliver inddraget i leg med etniske danske børn', og en (9 %) har svaret 'andet'. De kunne vælge flere svarmuligheder.
 - > På spørgsmålet om, hvilke sideresultater forældrenes deltages i DUÅ-forløbet har haft, har syv personer (64 %) svaret 'opbygning af mere selv-tillid i deres ageren i daginstitutionen', fire (36 %) har svaret 'forståelse af pædagogernes rolle i daginstitutioner', tre (27 %) har svaret 'motivation til deltagelse i uddannelse', 2 (18 %) har svaret 'legeaftaler med tosprogede børn', en (9 %) har svaret 'dialog med tosprogede forældre på legepladser etc.', en (9 %) har svaret 'dialog med etnisk danske forældre på legepladser etc.', en (9 %) har svaret 'legeaftaler med etnisk danske børn', en (9 %) har svaret 'motivation til deltagelse i arbejdsmarkedet', og to (18 %) har svaret 'ved ikke'. De kunne vælge flere svarmuligheder.

Bilag D Opfølgning på midtvejsevaluering

Følgende er en oversigt over anbefalinger i midtvejsevalueringen og gruppeledernes svar på, om de har fulgt op på, og om de er enige i anbefalingerne.

Anbefalinger i Midtvejsevaluering	Opfølgning i deltagerkommunerne	Anbefalinger for fremtidige DUÅ-forløb
For at styrke samarbejdet og kendskab til hinandens faglighed, bør gruppeledere, daginstitutionspersonale, indskolingslærere, tolke, mfl. deltage i fælles opsamlingsdage og/eller i fælles uddannelsesforløb.	Der er afholdt fælles opsamlingsmøder og/eller møder med forældrene.	Måske: Det bør diskuteres, om der skal afholdes fælles uddannelsesforløb for de forskellige faggrupper.
For senere DUÅ-forløb bør det vurderes, om forløbene skal tilpasses i) forældre med lidt eller ingen skolegang og ii) uddannede forældre.	Kommunerne mener, at det er en styrke, at der er forskel på deltagerne og, at det er i tråd med DUÅ-konceptet.	Nej
DUÅ-materiale som pjecer, DUÅ-trekanten, begreber, vignetter mv., som anvendes i forløbet, bør så vidt muligt oversættes til deltagerforældrenes sprog (arabisk/urdu/tyrkisk/kinesisk, andet), kvalitetssikres og deles mellem deltagerkommunerne.	Kommunerne har i forskellig grad anvendt oversatte materialer (pjecer, ordlister, mv.). De har ikke systematisk delt oversættelser med de andre kommuner. Der er ikke oversat materialer til kurdiske, somaliske mv. Vignetter er ikke oversat.	Ja. Oversættelser bør systematisk deles og kvalitetssikres. Vignetter bør så vidt muligt oversættes. Det bør vurderes, om materialer bør oversættes til kurdiske og somaliske.
Det kan overvejes at udarbejde et kompendium til gruppeledere med udvalgt DUÅ-kursusmateriale til målgruppen etniske minoritetsforældre samt et tillæg til kompendium, hvor bedste praksis-eksempler fra forløbet af målgruppen indgår.	SIRI & VIA har udarbejdet to håndbøger "De Utrolige År® til udsatte etniske minoritetsforældre" til hhv. gruppeledere og tolke. Der er ikke udarbejdet et kompendium med udvalgt kursusmateriale og bedste praksis eksempler.	Måske: Det bør vurderes, om der bør udarbejdes et kompendium til gruppeledere med udvalgt kursusmateriale og bedste praksis eksempler.
Forældre, der af gruppeledere, daginstitutioner mfl. identificeres som mulige deltagere i DUÅ-forløb, bør oplyses eksplicit om formål og indhold, så der ikke opstår misforståelser eller angst for at blive identificeret og indstillet til deltagelse.	Kommunikationen er blevet styrket ved, at der blev afholdt informationsmøder i dagtilbud, hvor der blev talt om, hvordan man kan tale med forældrene om deres deltagelse. I nogle kommuner deltog forældre som ambassadører.	Ja
Der bør udarbejdes et fælles format for foldere om DUÅ-tilbuddet på deltagerforældrenes sprog, underlagt kvalitetssikring, som kommunerne kan anvende, med variation i logo, kontaktoplysninger, mv.	Kommunerne har udarbejdet foldere mv. mhp. rekuttering, som kan anvendes som udgangspunkt for at udarbejde standardfoldere. Der har i nogle kommuner været udfordringer med kvaliteten af oversættelserne af foldere	Ja

Anbefalinger i Midtvejsevalue- ring	Opfølgning i deltager- kommunerne	Anbefalinger for fremti- dige DUÅ-forløb
Det bør vurderes, om DUÅ-sessioner som udgangspunkt bør filmes, da der er tale om en udsat gruppe, og da det kan afskrække nogle forældre fra at deltage.	Kommunerne anbefaler, at det vurderes fra hold til hold, om der bør filmes under DUÅ-forløbene. Nogle gruppeledere lægger vægt på, at det er godt at filme mhp. efterfølgende supervision af gruppeledere.	Ja – med vægt på gruppeledernes anbefalinger.
En måde at sikre sig mod afbud eller frafald til et DUÅ-kursus er, hvis det er juridisk muligt at indgå en aftale med kommunen om, at deltagerne har mødepligt.	Der er delte meninger om der bør være mødepligt for forældrene. DUÅ-håndbogen til gruppeledere indeholder afsnit om betydningen af fremmøde.	Nej
For at sikre løbende inddragelse af relevante faggrupper i DUÅ-forløbene bør der introduceres en samarbejdsmodel for gruppeledere, daginstitutionspersonale, indskolingslærere mfl. i hver af de deltagende kommuner.	Der er delte meninger, om det er nødvendigt at introducere en samarbejdsmodel i DUÅ-projekter.	Ja. Evalueringsholdet vurderer, at de vil styrke samarbejdet i kommuner, hvis der bliver introduceret en samarbejdsmodel ved opstart af lignende (nye) DUÅ-forløb.
Daginstitutionspersonale, lærere, mfl. bør løbende orienteres om forældrenes læringspunkter og processer, så fagpersonale kan understøtte forældrenes læring og relationer til deres fokusbarn/børn.	Kommunerne har håndteret dette forskelligt: En har orienteret daginstitutioner efter hver mødegang; en har udsendt nyhedsbrev hver anden måned; to har holdt orienteringsmøder/midtvejssamtaler i daginstitutioner.	Ja. Anbefaling om at orientere daginstitutioner om læringspunkter og hjemmeopgaver efter hver mødegang. Det kan gøres enkelt ved at fotografere opsummeringer fra hver mødegang og sende dem til daginstitutioner på mail eller ved at hænge dem op på opslagstavler.
Vedr. tavshedspligt. Det bør afklares, hvilke informationer gruppelederne kan dele med dag-institutionspersonale, der er ansvarlige for DUÅ-børn.	Kommunerne har løst dette forskelligt: Ved at forældrene deltager i møder med gruppeleder og daginstitutioner; der laves aftaler med daginstitutioner om, hvad der kan deles; indhente samtykkeerklæringer fra forældre; være bevidst om at overholde tavshedspligten.	Ja. Tema og information om tavshedspligt og deling af informationer mellem daginstitutioner og gruppeledere bør inkluderes i eventuel revision af håndbøger til gruppeledere og tolke.
Det bør overvejes, om de deltagende kommuner bør indgå en kontrakt med de anvendte tolke, der indeholder formulering af, hvorledes tolkene bør agere i DUÅ-forløbet.	Der er indgået kontrakter med tre ud af seks deltagende tolke. To kommuner har indgået kontrakter med tolke; flere kommuner oplyser, at de taler indholdet i kurset igennem med tolke. I Håndbogen om De Utrolige År til gruppeledere og tolke inkluderer et udførligt afsnit om tolkenes rolle.	Ja. Kommuner, der gennemfører DUÅ-projekter, hvor der anvendes tolke, bør formulere, hvad tolkenes rolle er, i en kontrakt. Det kunne eventuelt være en standart kontakt, som kan downloades på SIRIs hjemmeside.

